Контрольный экземпляр

Бакъдар, вошал, цхьоагIо!

Сердало

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ, КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ КОМИТЕТА ГАЗЕТ

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 14 ФЕВРАЛЬ, 1991 ШУ. ★ № 19 (7961). ★ Мах 8 кеп.

КПСС рескомеи республикански партийни организаце Контрольни комиссеи цхьана хинна пленум

Самардийнахьа, укх шера 12 феврале, цхьана пленум хилар КПСС Нохч-ГIалгIай рескомеи республикански партийни организаце контрольни комиссеи.

Пленума балхаца дакъа лаьцар РСФСР Компарте Центральни Комитета членаша Л. Я. Кривошеева, Р. У. Кагерманова, Центральни контрольни комиссе члена А. С. Колпиковас, юххьанцарча парторганизацей секретараша, районни парторганизацей контрольни комиссей, профсоюзий обкомий, райисполкомий председателаша, министерствайи ведомствайи кулгалхоша.

«Карарча ханахи республикански партийни организаце декхарехи» лаьца доклад йир КПСС ЦК члена, парте республикански комитета хьалхарча секретара Д. Г. ЗАВГАЕВА.

Дувцача дешах лаьца хиннача пренешка дакъа лаьцар: КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. КУЦЕНКОС, КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара Р. М. ТАТИЕВА, Грозненски района «Молочный № 1» совхоза доярка Т. В. МАКАЕВАС, Нохч-ГIалгIай Республика Министрий Совета председатела заместитела, юрта боахамеи продовольстваи министра И. М. ДЕДАЕВА, республикански партийни организаце контрольни комиссе председатела Н. М. ЧИЖА, тIемеи къахьегамеи ветераний республикански совета председатела В. И. ФИЛЬКИНА, маьхашта йолча Нохч-ГIалгIай Республика Паччахьалкхен комитета председатела Л. Д. МАГОМАДОВА, Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически института кафедра заведующе Х. В. ТУРКАЕВА, профсоюзий Нохч-ГIалгIай областной Совета председатела Г. Г. ОЛЕЙНИКОВА, Шалински района ПМК-245 бригадира М. НАКАЕВАС, Грозненски гарнизона военнослужаще Г. А. ЛЕВЧЕНКОС.

Дийцача дешах лаьца соцам тIаийцаб.

Организационни дешашка хьежар пленум.

КПСС рескома секретареи бюро членеи декхарех мукъавалийтар Х. М. Дзейтов кхыча балха тIа водаш хиларца дувзаденна.

КПСС рескома бюро членеи рескома членеи декхарех мукъавалийтар И. А. Межаков кхыча балха тIа водаш хиларца дувзаденна.

КПСС Нохч-ГIалгIай рескома секретараллеи бюро члеаллеи хержар хьалхагIа КПСС рескома организационни отдела заведующе заместителалла болх беш хинна М. О. ХОЛОХОЕВ.

Пленумо КПСС рескома кандидаташкара членалла а ваьккхар, КПСС рескомо бюро членалла а хержар И. В. КОЧУБЕЙ — Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатель.

КПСС республикански комитета членалла хержар Нохч-ГIалгIай Республика чурча гIулакхий министр У. А. АЛСУЛТАНОВИ Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета председатела хьалхара заместитель А. Н. ПЕТРЕНКОИ.

Газетий цIераш хувцарца дувзаденна пленумо «Голос Чечено-Ингушетии» яхача республикански общественно-политически газета редакторалла чIоагIвир А. И. СМОЛЕНЦЕВ, «Даймохк» яхача республикански общественно-политически газета редакторалла — Л. Ш. АБДУЛАЕВ.

«Сердало» яхача республикански общественно-политически газета редакторалла чIоагIвир С. И. ЧАХКИЕВ.

Пленумо чIоагIйир республикански партийни организаце контрольни комиссе Президиумах йола Положени а контрольни комиссе члена статус а.

СССР Президента заявлени

Персидски залива районе этта гIулакхаш кхерамегIча а драматически а хьале доалаш латт. Укх тIеххьарча итташ шерашка хиннача тIемий эггара бирсагIа болча тIема чарх сихагIа кхаста йолаеннай. ДукхагIа хулаш боагIа тIемо хIалакбераш, царца маьрша баха нах а болаш. ТIемо хIанзле Iалаьмате доккха материальни зе даьд. БIарчча мехкаш — эггара хьалха Кувейт, хIанз Ирак а, дIахо хила тарлу, кхыдола мехкаш а дохадеча дIакхача мег. Персидски заливе чумохкадаьча мехкдаьтта халача экологически хатарга кхоачаде тарлу.

Советски кулгалхоша цIаьхха а чIоагIду ООНа Кхерамзлен Совета тIаийцача резолюцешта хьдда шоаш мутIахьа хилар, хIана аьлча цо чулоац дукхагIдолча мехкий лоIам, халкъаша догдоах агресси а, наьха территорешта Iалама ганзашта тIагIерталга юкъера дIадаьккха йолча дунен халкъашта юкъерча кердача порядкага.

Цхьабакъда, тIема операцей маIано, деча тIемий куцо хьахьокх цу резолюцешка белгалъяьча мандата боарамал уж тIехдахар кхерам тIатувсалга.

Геттара кхераме я тIема доазонаш шерде, Израиль а кхыйола паччахьалкхенаш а юкъе а эза, из тIом Iарбийизраильски а баь, цун хIалакдара боарамаш хьалсовсаде гIерташ еш йола провокацеш.

Конфликта шинна а оагIоно, политически боараме еш йолча заявленешка а йовзаш йолча массовой информацей средстваша деча хоамех а гуш да боарам боацаш дукха адам хIалакдеш дола герз юкъедаккха тардуш хилара, юкъедаккха мегаргхилара уйланга вай даха гIерташ хилар.

Уж цу тIемаца ювзаенна событеш дегIаахар саготдеш я Советски Общества а цун кулгалхой а хIана аьлча, яьнна цIи Советски Союза доазонна уллув я.

Исторически бехктокхамо, уйахцIенача кхетамо, гуманносто хьалхадоахар цаI да — Кхерамзлен Совета резолюцеш ларде а лувцаш, политически хьисапе из дош къоастадара ерригa таронаш оарцагIъяха езаш хилар.

Ер кхераме юкъ-моттиг эттача хана, массанена дIа а хозийташ кхайкарал ду аз Ирака Президентага, цун мохк малагIча лагIа тIа оттабаьб кхетадеш уйла а йийя, долашдар кхета а дийя, деррига дош машара наькъаца а нийсхонца а къоасталургдолча оагIорахьа валара кхы цIаьхха а из тIахьехаш. Кхы хьембоацаш Багдаде вохийт аз сай викал Хьусейнаца вIашагIкхетара.

Из оахош деш, тха безам ба Iарбий, кхыча бусалба паччахьалкхенашца, Европаи Азеи мехкашца, эггара хьалхарча даькъе Америка ВIашагIкхийттача Штаташца, берригача ООН-а Кхерамзлен Совета массазарча чинашца цхьана тIема хьала юкъера хьаара а даьнна, чIоагIа а цхьагарра бокъо йола а кхерамзлен система цу дуненна лоархIаме йолча регионе хьаелга, цу юкъе арабо-израильски конфликти палестински проблемеи къоастаеш — бухсоццаш дош хоададеча, эггара хьалха, цу гонахьа яда паччахьалкхенаш юкъе йолаш. ТIом сецачул тIехьагIара вахаре шийна йоагIа моттиг хила еза Иракага а. хIана аьлча, цун халкъ бехке дац цига хинначоа, цунах къахета а доагIа, из хьаллаца а деза.

ШозлагIа а ях аз: Гаргачеи Юкъерчеи Малхбоалехьа машар оттабара махулла сихагIа заливера тIема ала дIабоабе беза. ХIанз эггара керттердар из да.

М. ГОРБАЧЕВ

1991 шера 9 февраль.

БОККХА КХАЪ

Укх деношка Назрановски района Яндаре бахача Султыгов Асхьаба дезале боккха кхаъ кхаьчар. Цар воIа Султыгов Асхьаба дезале боккха кхаъ кхаьчар. Цар воIа Туркестански тIема округа ПВО бIуп низий командующи волча полковника Султыгов Мухьмада деннад инарал-майор яха сийдола тIема чин. Цунах цар дезала, тайпан меттел, дерригача гIалгIай къаман а боккха кхаъ хиннаб. Цо хьахьокх хIанзалца тоIадаь даьллача вай халкъа бокъо котйоалаш йоагIалга, кхыча къамашта юкъе а гIалгIаша шоай моттиг хьаллоацаш латтилга. Укхаза гуш да, вай къонгаша шоаех бенна тешам бакъбелга, шоашта тIаднйла декхар дизза цIенен кхоачашделга.

Оаха даькъала бувц Султыгов Мухьмад санна бола кIантий! Аьттув балба цар шоай атта доаца тIема декхараш кхоачашде!

Х. ШАДИЕВ.

ТОЛАМИЙ БАХЬАН

(Надтеречни район)

КПСС Надтеречни райкома юххьанцарча партийни организацега Сидиева Байсари Хасмагомедовнайгара

ЗАЯВЛЕНИ

Аз дех се КПСС членалла дIаэцар. Ткъо шу да со райкома партийни библиотека заведующи йола, хIаьта хIанз, укх халача хана, дуккха нах партера дIабувлача хана, КПСС мугIарашка а этта, парте эггара хьинарегIа дола дакъа хьаллаца безам ба са.

1990 ш. 25 декабрь.

Б. СИДИЕВА.

Ишттa заявлени кхаьчай КПСС Надтеречни райкома юххьанцарча партийни организаце. Бакъдар аьлча, цу тайпара язъяь заявленеш дукха корайоагIаргьяц вай чоалханеча хана. ДукхагIъяраш «тешам байнаб», «парте хьалхадоахачунна духьала ва», яхаш а цу тайпара кхыдола дешаш юкъе долаш а хул. Цудухьа боккха лоархIам ба Сидиевас язъяьча заявлене. Гуш да, хIанз парте вода саг шийна пайда баккха ца водалга.

Тахан, партена хала долча хана, цунна новкъостал де гIерта нах Надтеречни районе кIезига бац. Хетаргахьа, района партийни организаце ший гIулакхаш тесса е моттийта леладоре, из ишттa хургдацар.

Надтеречни района партийни организацена чувоагIа 1240 коммунист. Укхаза вIашагIъеллай 47 юххьанцара партийни организаци, 38 цехови партийни организаци, 60 партийни группа, вешта аьлча, районе цхьаккха къахьегама коллектив яц коммунисташ юкъебоацаш. ДукхагIча даькъе, шоай болх дика лелабеш хиларах доккха сий ду цу коммунистий коллективашка, наха юкъе бокъонца лоархIаш бола нах ба уж. Цудухьа, тамаш яц, Надтеречни районе КПСС мугIарашка баха безам бола нах дукха хилар. Масала, дIадахача шера 53 саг дIайийцав районе парте, хIаьта укх шера январь бетта кхы а 8 саго заявленеш язъяьй. ЦIаьхха хетадала тарлу, уж хьокхамаш хилийтар духьа райкома болхлоша моллагIвар парте хьаэц, аьнна, е низагIа нах цунна юкъебоалабе гIерташ тIехьабаьнна лел, аьнна. Цхьабакъда, из ишттa ца хилара масал доаладе йиш я. ДIадахача шера районе 31 саг араваьннав партера, царех 15 саг шоаш заявленеш а язъяь. ХIаьта вожаш: партийни организацеца бувзам хоадабаь хиларах а коммуниста декхараш лерттIа кхоачашдеш ца хиларах а дIабаьхаб коммунисташа шоай мугIарашкара.

— Парте нах хьаийбар а дIабахар а духхьал юххьанцарча партийни организацей кара да тха районе, — йоах КПСС Надтеречни райкома орготдела заведующе гIулакхаш кхоачашдеш йолча Дадаева Нуранас. — Цу хьакъехьа райкомо вIалла новкъарле йиц царна. ХIана аьлча, оаха кхетадеш да, шоашта уллув лела нах юххьанцарча партийни организацей коммунисташта дикагIа бовзалга. Райкомо тахан шийна хьалхашка оттадаь декхараш кхыча тайпара да. Ханханахьа семинараш ю оаха юххьанцарча партийни организацей секретарашца, новкъостал ду парте политика а партийни кердача материалий чулоацам а бизза кхетабе.

ХIара шоатта дийнахьа райкоме хулача совещанешка дакъа лоац юххьанцарча партийни организацей кулгалхоша. Цига дувц цар дIадахача кIирагIа шоаш даьчох, райкомо белгалдаьха хинна кхоачамбоацараш, уж дIададахарах отчет а лу.

Района партийни организаце болх бувцаш хилча, белгал ца даьккхача далац КПСС райкома толамаш мишта дIадоладеннад. Республике бахача наха дика дагадоагIа хургда дIадахача шера массехк районе хинна митингаш. Гулбенначар дIадехар, райкомий кулгалхой хувцалга, шоашта бакъахьа хета нах цу гIулакха тIа бохийталга. Цу тайпара митинг хилар Надтеречни районе а. Цу хана къахьегамхой дехарца райкома хьалхарча секретаралла эттар Докаев Магомед Саидович. Овлангара хувцамаш дир кердача секретара райкома балха юкъе. Хьалха хинначул шозза кIезигьяьча райкома аппарато ший болх кердача хьисапе бу. Райкома коммунисташа шоай балхах дукхагIйола ха нахаца предприятешка, юртбоахамашка къахьегамхошта юкъе йоаккх, цар теркам тIабохийт социально-бытовой проблемашта.

Цу тайпара вIашагIкхетараш, бувзамаш чIоагIа пайдане да, хIана аьлча, цар дикагIа кхетаду болхлошта новкъа дар фуд. ДикагIа довз цар хьашташ. ХIаьта шоай гIулакх районни партийни организаци сагота йолга гуш хилча теша болалу нах КПСС-х.

Из тешам чIоагIбара дукха къахьег райкома болхлоша. Цар инициативагIа гурахьа хилар Надтеречни районе юртбоахама продукце ярмарка. Шоашта эшаш дола товараш эца вIаштIехьдаьлар цига района къахьегамхой. Дукха ха йоаццаш, цIенош а даьга массехк дезал ара бисар райцентре. Царна новкъостала оарцагIъяьлар парте райком. Нах фусамашца Iалашбе а цхьацца хIама эца ахча хьожадайта а карагIдаьлар райкома.

Вай лакхе мел дийцар теркалдича гуш да, Надтеречни района партийни организаце гIулакхаш дика лелаш хилара бахьан да дизза доал юххьанцарча партийни организацешка хилари, коммунистий кулгалхой хьалха санна нахах ца а «къехкаш» уж нахаца дика-во а декъаш царна юкъе хилари. Производственни даькъе а цунах баьнна пайда кIезига бац. ДIадахача шера дика толамаш даьхад района боахамаша, деррига хьокхамашта хIана яьяц аьнна. тIехкхоачашъяьй цар шоай производственни планаш.

Надтеречни района партийни организаце дикача балха опыто кхыча районий партийни болхлой теркам тIаэзаб. Шоай опыт шерра дIайоаржае кийча ба укхазара коммунисташ. Кастта районе хургйолаш я «Парте мугIараш вIашагIтохарахи уж чIоагIдарахи йола Надтеречни района партийни организаце опыт», яха парте райкомий болхлой семинар.

Ч. МАНОЛИС.

ШЕ КАРАЛЬЦА НИКЪ...

Ший декхараш дизза а ханнахьа а кхоачашдарца белгала ва Назрановски РТП-ра газоэлектросварщик Плиев Мухьмад. Цо укх коллективе къахьегача 20 шера из оалача дешаца е деча гIулакхашца гIалат ваьнна моттиг хиннаяц. Цхьабакъда, Мухьмад новкъосташта вовз цIена а принципиальни а болхло санна. Цудухьа, цар цунах тешаме новкъост лоархI.

ЗIамига волча хана денз Мухьмада ший къахьегама никъ газосварщика говзал а Iомайий дIаболабу. Цхьацца бола новкъостий раьза бацар цо из говзал харжара. ХIана аьлча, дешарах дика кхеташ волча цо дIахо дешар ловш бар уж, ишттa новкъосташта из професси кхераме хетар. МассагIа моттигаш нийслора цу хана газах лерттIа пайда ийбе ца харах газбаллонаш лелхаш, хIаьта цунца доккхий хаталаш хулаш. Бакъда, Мухьмада ший новкъостий тешабир из говзал кхыяраш санна вахаре чIоагIа эшаш а лоархIаме а йолга.

Хьажал шо, тахан, Мухьмада караерзаяь професси мел накъайоал, бахача наха цIеношка йIовхал чуюллача, кхычахьа. ХIаьта Мухьмада мел чоалхане мара ца хиларах моллагIа сварочни болх кадай а сиха а бу.

Тахан Плиев Мухьмад «Назрановский» совхоза мехмастерской заведующе а механизатораша а гIонна вехарах, цига техникана ремонт еш ва. Укхаза цо юрта боахама техника мамогта сихагIа тоаяь яккха гIерташ, дийнахьара норма 150—160 процент кхоачашъю. ХIаьта, цо хьадаьчоа чIоагIа раьза хул совхоза механизатораш. Цар оал, нагахьа санна, из сварочни болх Мухьмада баь бале саго пIелг Iотта йиш йоацаш тешшаме хургба. Цудухьа, механизаторашта цунца ремонт е ловш хиларах мехмастерске заведующе Газднев Мухьмада Iан замалахьа шоаш болча вех из. ХIаьта цо совхоза слесарашца, токарашца аьшк пхьарашца цхьан дагара а волаш, цаховш дар дIа-хьа а хоатташ юкъара гIулакх хьаду. Масала, из дIайхача дешашца хьоахаву слесара Бекмурзиев Салмана. Цо йоах, нагахьа санна, хьо дукха ха йоаеш мукх йнаь болташ хьа ца йоахалуш воаллаш хилча, цо ше деш дола гIулакх юкъагIа а дите хьона гIо ду, уж болташ ший аппаратаца йIохийй хьайоах.

Кхыметтел Плиев Мухьмад командировка чакх а яьнна ший коллективе юха вахача а тIехьа, из волча цхьацца гIо деха ух механизатораш. ХIаьта, уж ше волча бахкарал бокккхагIа кхаъ хилац Мухьмада. Ухаргбацар, из шоашта ца везаре, ца лоархIаре. Хозахет, наха шоайла тIера, дIахьа дувцар фуд ховш, цхьа дезал санна Iимерза, безаме цхьана къахьегаш хилча.

М. БАРАХОЕВ.

СУРТА ТIА: газоэлектросварщик Плиев Мухьмад.

С. ПУГОЕВА сурт.

ШКОЛАШ ЯЬССА ЛАТТ

Назрановски района №№ 1, 4, 3 йолча школашка (шоаттадийнахьа) айянача берий оаза метта тIех сатийна яр. Кхыметтел ха деш а саг вацар цига. Бакъда, ара сийрда яле а класашка седкъий санна лепаш йоагаш электрически лампаш яр. № 4 йолча школа коа соалоз хехкаш ваьллача кIаьнко тхога аьлар: шийла йоландаь бераш дешаш дац.

ХIаьта, вIалла дага а дацар школе цхьаккха саг воацаш хург ма дий, аьнна. Цудухьа школа наIараш къайлаяле а, саг коа гучаваларга хьежаш латтар тхо.

— Шо хьеже а укхаза хьава саг вац шоана, — аьлар коа ваьллача кIаьнко. Ишттa цхьаккха саг вацар № 3, йолча школе а.

— № 13 йолча школа - интерната директора Арсельгов Хажмурада, шийло яле а тха бераш дешаш да яхе а, интерната класашка а бераш дийша дадача а барзкъа Iодаккха йиш йоацаш шийла яр. Гуш дацар бераш а. Уж цхьаццанахьа гаргара нах болча дIадахийтад, яхаш вар директор.

Цецвоаккхаш да цхьаькха. Фу деш хиннаб-теш цу гIулакха бехктокхаме йола халкъа образоване отдел (заведующа М. Албогачиев) школай директораш? Iа хьатIадоагIаргдолга ца ховш баьгIаб-те уж...

ХIаьта, ишттa хаттар оттанза далац, малагIа тIахьожам лоаттабу школашта республика халкъа образоване министерствос (министр Мовтаев)?

Iан малагIа кийчо яьй, кхы дIахо малагIа кхоачамбоацараш да школашка, хьажа декхарийла яц-те халкъа образоване министерстово?

Вайна ма харра, республика школашта эшараш дукха ма дий. Оалаш ма хилара «дисар» мара бераш а мича кхоач, хIаьта хIанз йIовхал а вай царгара хьаяьккхача, фу де деза берий?

— Назрановски районера № 13 йола школа-интернат болх беш я, — доаккхал ду директора Арсельгова.

Цун пайда бий шелалах бераша лазар лаьцача. УнахцIена бераш хьалкхедар вай декхар дац? Хац-теш аз лакхехьа бийцача кулгалхошта бераш вай кхоане йолга?

ХIаьта Iан шелал Iувшаш хиларал совгIа, малагIча хьале болх беш я № 13 йола Назрановски школа-интернат? Дешаш а бераш дийшадада а моттиг цхьана я цар. ХIана аьлча мохк аьгачул тIехьагIа укх массехк шера аварийни хьале хIанз а тIехьа еха латташ я спальни корпус. ХIара шера из тоаю, яхаш, дуаш латт берий хьакъ. МассагIа кулгалхо хувцавеннав республике а районе а цу хана денз. Хьангара хьадехаргда цига мел дайнар? Сога хьаттача-м цхьанне жоп дала деза — халкъа образоване министерствас.

Шелал эттача школаш дIакъувлалга хIара шерара проблема а хинна дIаэттай. Цкъа мукъне дийца далийта мегаргдолаш хIама дац из? Школашка деша дагIа бераш наьха дац, вай да. ХIара районерча боахамий кулгалхошта кхоачашдулургда школашка йIовхала системаш боагIача боараме хургйолаш вIаштIехьйяха.

ХIара районе моттигерча Iаьдала кулгалхошта хьалхашка из дош дувца оттаде декхарийла я халкъа образоване отдел.

Кхыча тайпара аьлча, берашка сатийна дешийтара эшар — массане бехктокхаме гIулакх.

А. ХАРСИЕВА

ГОТАНА КИЙЧО ЕШ БА

Гота балхаш дIадоладе дукха ха йисаяц. Цу йисача юкъа махулла сихагIа техникана ремонт яра гIулакхаш чакхдаха гIерташ боахк Назрановски района «Экажевский» совхоза механизатораш. Техникана ремонт яра хьалхе а дика кийчо яь хиларах аьттув баьннаб дукхагIйола техника хIанзле а тоаяь яккха.

Укх деношка са къамаьл хилар механизаторашца а, мехмастерской болхлошца а, кулгалхошца а. Цар къамаьлашка ладийгIача гучадаьлар цхьацца кхоачамбоацараш. Царех да оатхалаш Iалаш ца яр, материально-технически база во хилар, ишттa ремонтникаша болх беча помещенешка шийла хилар а.

Халонаш нийслой а, бе беза болх хьа ца беш ха яьккхаяц механизатораша а ремонтникаша а. Планах тоае езаш 15 трактор я, царех 8 тоаяь яьннай. Профилактика яьчул тIехьагIа кийчов мугIаре дIаоттадаьд 15 нух, 18 сеялка, 16 культиватор, 10 коартолаш дIаювш йола агрегат.

— ХIанзчул тIехьагIа 7 трактора ремонт йича даьннад тхо, —йоах совхоза кертерча инженера Тумгоев СаIида. — Уж а, е февраль чакхбалалехьа тоаяь яргья. Цу гIулакха дика новкъостал ду тхона, «Назраньагропромснаб» яхача объединене кулгалхоша. Къаьстта белгалваккха безам ба укхазара кулгалхо Мальсагов Хаматхан.

Бакхха бехк боацаш дика къахьегаш ба укхаза бригадира помощник А. Шанхоев. механизатораш Т. Гайтов, А. Алмазов, А. Евлоев, мехмастерской къахьегаш вола моторист Х. Дударниев, слесарь Т. Гагиев.

Шеко яц, ишттa беча балха тIа дика толамаш доахаргхиларах.

Ч. МАГОМЕДОВ.

ЛАЬТТАНЦАРА БЕЗАМ

«Экажевский» совхоз. Шеко йоаццаш ала йиш я, из керттерча даькъе республике баха нах коартолашца Iалашбеш бола боахам ба, аьнна. Цу совхоза коллективо дика кхетаду коартол наьха керттерча даарех цаI йолга. Цудухьа, ха ца къовсаш, догIах-лаьх, халонех ца къахкаш къахьег цар. Из беркате культура хьалкхееча дика толамаш доахаш хьабоагIа республике дика бовзаш бола механизатораш: Аушев Ювсап, Евлоев Хьажбикар, Угурчиев Iамархан, кхыбараш. Цар шоай деррига вахар цу боахамца дийзад. Цу вай цIераш яьхача механизатораша цу совхоза дIахорча кхела шоаш бехктокхаме лоархI. ХIана аьлча, из вIашагIъеллар шсаш боландаь. ХIаьта, хIанз са дувца безам бар царех цхьаннех — Угурчиев Iамарханах.

Ханал хьалха корта кIайбеннача Iамархана берал а ший нийсархой дар санна къахьа хиннад. ХIаьта из керттерча даькъе бехк а боацаш гIалгIай Iобахьийта хиннача СибарегIа чакхдаьлар. Из диъ-пхи шу даьлча денз моцалла ца валар духьа ялат чуйцача кхашка диса канаш гулде ихав. ХIаьта кхоачаш ялх шу далалехьа да воацаш висав. Нана Сахрат дезала эшар тIада араяла йиш йолаш яцар. Из хIаьтта ваьча зIамагIволча кIаьнка йоакхо е езаш яр. Цудухьа деррига дукъ зIамигача Iамархана тIадижар. Цунна лоаллаха Iеш болча гIалгIаша председателгара дийха а дийха колхозе балха дIанийцар. Цкъарчоа кхай тIа къахьегача ахархошта хий кхухьачун гIонча хилар цунах. ТIаккха, кIезига ондаваьннача хана, кхай тIа болх бе вахийтар. Ше колхозе дIаэцийтача мехкахой юхь кIайе гIерташ къахьегар цо. Цун вIаштIехьдаьлар юрта боахама техникала хьакхашта вала. Цо хийцца трактор, комбайн лелайора. Вахаре накъадаргдола дукха хIамаш Iомадир Iамархана цу бирсача, шийлача мехка даьккхача кхойтта шера. ХIаьта, нана Сахрат хацал хьалха хьалкхийна хьаэттача ший воIах доккхал дилла яцар. Иштта из раьза яр Iамархан зIамагIволча вешийга дешийта гIерташ хилара. Бакъда, нанас оалар, хьона санна къахьегама чам бовзаре, ше а хургвар из деша гIерташ, аьле.

Ховш да, нанна эггара дезагIа дола совгIат, ше Iодаь бераш шоайла тIера хилар долга. Цудухьа из гIозйоахар уж ши воша шоайла хьерчаш хиларо.

Iаьдало бокъо а енна шоай даймехка юха гIалгIай цIабоагIача хана вурийтта шу даьнна вар Iамархан. Ший дIахора вахар юрта боахамца дувза уйла йолаш вола из «Назрановский» совхоза Экажкъонгий-Юртарча отделене прицепщикалла балха вода. ТIаккха, механизаторий курсаш чакхйоах цо. Цул тIехьагIа, хIанз дийна воацача Социалистически Къахьегама Турпала Албогачиев АртагIа бригаде къахьег. ХIаьта цунгара геттара дукха хIамаш Iомаду Iамархана. Вешта аьлча, лаьттанца къахьегара къайленаш караерзаю.

ТIехьагIо цу отделенех совхоз хьайир. Из коартолаш кхеяра лостамагIа дегIакхувла лаьрхIар. Цун кхаш геттара шердир. ХIаьта, царна лерттIа доал дара лаьрхIа керда звенош вIашагIъехкар. Царех цхьан звенона кулгалде оттавир Угурчиев Iамархан. Укхан звенона къоастадир хьалха цхьаккха хIама дIа ца ювш эрий илла лаьтта. Хьалхашка оттадаь декхар аттачарех дацар. Цкъа-дале, вIашагIъелла звено кердача нахах яр. Царна юкъе бар коартолаш дIае, трактор лелае ца ховш бола нах. ШозлагI-дале, хьакъоастадаь лаьтта йоархIех дизза дар. ТIаккха фу дича бакъахьа да-хьогI, аьнна, ше-шийца дагаваьлар Iамархан. Цкъарчоа, звенора дIавала лаьрхIар цо. Бакъда, тIаккха кхера а венна дIаваха гIерт аргдий-хьогI сох, аьнна, уйла чуессар. Иштта уйлаша готваь хьувзача хана Iамархана дагадехар, цхьаккха хIама ца ховш хинна шоаш, кагий нах, балха дIа а ийца Албогачиев АртагIа, Аушев Ювсапа Iомабар. Цу гIулакхо са тедар цун. ТIаккха цо ший декхар лаьрхIар бокхагIчар шийна хьахьийхар кхычарна дIаIомадар. Бахьан из долаш звенона кулгалде висар из. Бакъда, цо ше керте оттаваьча коллектива членашка аьлар, нагахьа санна, цаI вокхагIволга а ховш, цо яхар а деш, ца ховр вIаши хоатта а хоатташ, вIаши новкъостал а деш, хьадер юкъара гIулакх долга кхета а деш, къа ца хьеге вай леладечох цхьаккха а хургдац. Массава а раьза хилар цунца цхьана къахьега. Цар могадеш тIаийцар шоай кулгалхочо шоашка даь гуччахьара къамаьл. Цунах цар кхетадир Iамархан со звеньевой ма вий, яхаш, кура-сонта а ваьнна леларгвоацилга.

Iамархана совхоза кулгалхошка дIахайтар, шоашта цигача дIае дикача фух йола коартол а низ бола техника а эшалга. ХIаьта кулгалхоша шоай вIаштIехьдоаллача бесса новкъостал дир эрий дада лаьтташ карадерзаде оарцагIъяьннача звенона. Цар кхетадора совхоза гIулакхаш чIоагIдалара кхел лаьтташа лерттIа хьувкъам. баларах тийша йолга.

Угурчиев Iамархана звенос шийна могача бесса из лаьтта кIаьд а даь, хьаьн а даь коартолаш дIайийра. Цул тIехьагIа царна доал деш дерригa ахка дIадихьар. Кхыметтел, дукха йоархIаш тIаьннача моттигашка а кулг-кара оасар дора. Цар къина из ахка юкъ-юкъе догIаш а делхаш дера. Цудухьа йокъало зе дарах кхера безаш бацар уж. Бакъда, фу хургда-хьогI яхаш шоай са дуар цар. ХIаьта а гурахьа дага ца хиннача бесса дика хьувкъам чуйцар. Иштал хьувкъам чуэца цар вIаштIехьдаргдацар, нагахьа санна звеной членаш шийна тIехьабаха, царна юкъера барт-цхьоагIо чIоагIъе кулгалхочоа мегадецаре. Цун оамалашца цIаккха а хиннадац цхьаннегахьа а озабезам белга, кулгалхо ма вий со, аьнна, хьадечунна кIалхарвала гIерталга. Цудухьа цу дог-цIенача, Iимерзача, бакъда, шийна сагах хетар, чу ца доалладеш юхь-духьала дIаоалача сагаца къахьега безам бар наьха. Цо ший балха тIа керттера толам лоархIар иштта цхьан дагара йола тешаме коллектив вIашагIйолла могар.

Угурчиев Iамархана доалдеча звенос шерагара шерага коартолаш лелаяра опыт дегIакхувлар. Цунна карагIдаьннарий боагтIа мах а баь «Нохч-ГIалгIай Республика заслуженни механизатор» яха сийлен цIи еннай цунна, маьхе совгIаташ, ахчан премеш тел. Из массехказа райсовета депутаталла хорж. Цу балха тIа юрта вахар тоаде гIерташ къахьег цо. Масала, цо дакъа лоац юрта газ, хий, электролинии чуюллийтача.

Хьаэттар хувцамий ха. Цунца 1985 шера дIайолайир перестройка. ХIаьта цо дIадехар хьалха мел даьчун хьадда мах белга, дIахо вахар эргадаккхара керда наькъаш белгалдоахилга. Перестройка дIайолаяьчар кхетадир вай мохк ахка бодаш латтилга, мадарра аьлча, экономика кризисни хьале йолга. Цудухьа ма хулла сихагIа вахара ерригача сферашка эргалонаш е эшар. ХIаьта цар лаьрхIар, юрта боахама болх тоабара бе-бе къахьегама формаш юкъейоалае. Царех цаI яр арендин подряд. Шоай совхозе из кердадар юкъедоаладелга хьаллаьцачарех вар Угурчиев Iамархан а. Цо дукхача хана денз шийца къахьийгача новкъосташца М. Дзейтовцеи М.-Г. Бузуртановцеи арендагIа леладе 300 гектар лаьтта хьакъоастадайтар. Укхаза белгалдаккха деза, из лаьтта кулгалхоша ца ловш, безам боацаш къоастадаьлга. Цудухьа цар арендаторий болх лерттIа дIабахийтара эшшача бесса йоакхо яцар. Масала, дIадахача шера бIаьсти цу арендин звенона 100 гектара тIа дIасра хьаеннача коартолех, 25 процент телха яр. Вешта аьлча, дIае пайдана яцар. Цхьабакъда, совхоза хьачуяла езача коартолий план вIалла ца хиннача бесса лакха оттайир. Из иштта доллаше а механизатораша шоаш лаьттан дай а хеташ, лерттIа къахьегарах укхаза шозза дукхагIа хьувкъам хьалкхебир. Масала, цу кхай тIа арендатораша 1384 тонн коартол чуийцар.

Цул совгIа, арендатораша 200 гектара тIа кIа хьалкхедир. Из а оттаьча планал массехк центнер дукхагIа дIачуделар. Вешта аьлча, совхозе юкъера чуйцачул лакхагIа бар из хьокхам а. Бакъда, укхаза хьувкъам чунйцачул тIехьагIа, цIенача къахьегамца хьадаьккхар арендатораштa дIа ца далара «ко догIа» хьежар совхоза кулгалхой. Уж оттадаьча договорага хьежжа доагIар дIа а ца луш, лургдац, аьнна, дог во а ца деш кхестабир.

Шоаш арендага баьннача хьалхарча шера духьал нийсъенвача проблемаех, карагIдаьнначох дувцаш Угурчиев Iамархана аьлар:

— Мехка аренда дIайолаеннача хана, из кердадар тхоай боахаме мишта юкъедоаладергдар - хьогI, яхаш, дукха уйла йир аз а са новкъосташа а. Техкар совхоза лерттIа кулгаш дIа ца кхоачаш дада лаьтташ меллад. ТIаккха уж карадерзаде, царех пайда эца лаьрхIар. ХIаьта цхьаболчарна оаха леладечох дош хетацар. Бакъда, оаха кхаьнне совхозаца договор а оттадаь 300 гектар лаьтта хьанийцар. БIаь гектара тIа коартоли вокх кхай тIа кIаи дIадийра. Цкъарчоа тхона хьалхашка дукха проблемаш нийсъелар. Арендага даьнача тхона дIае коартол, техника яла раьза бацар цхьаццабола кулгалхой. ХIаьта, цу даькъе совхоза директора Р. Добриевс новкъостал дир тхона. Бакъда, юха а хьувкъам чуийцачул тIехьагIа договора тIа белгалъяь хинна условеш кхоачаш ца еш кхестадир. Масала, дIачуеннача коартолех, кIих йоагIаш йола проценташ хьа ца луш, иштта лоа IотIадиллар оаха кIа аьрдачул тIехьагIа аргIаш а даь дIаоттадаь ча фермана дIатIа ца озаш, цунах доагIа ахча хьа ца луш, воагI-воагIачо из дIакхухьаш латт. ХIаьта из санна долча гIулакхаша массадолчох дог эккхийт.

Тахан Угурчиев Iамархана звено бIаьсти лерттIа гота балхаш дIадоладара кийчо еш я. Уж хьогге а шоай доалахьарча тракторашта, комбайнашта, тIехьаюзача инвентара ремонт яь баьннаб. Иштта сиха техника кийчъе цар вIаштIехьдаьлар хьалхxe а цу гIулакха йоакхо ярах. Цар керттерча даькъе шоашта эшаргйола оатхалаш ахкан замалахьа Iалашъяьяр. ХIанз боахама агрономаца дага а боалаш де дезача бIаьстен балхий график оттаеш, шоаш дIае дагахьа къоастаяь хинна коартол хоржаш ба уж. Цо хьахьокх, чIоагI а енна дIаэттача оамала Iамархан мутIахьа хилар.

Тёша лов, хIанз РСФСР парламенто ахархой боахамаш хьадара хьакъехьа тIанйцача Законо цу йоккха опыт йолча механизатораша лаьттан тIа къахьегара шерра бокъонаш лургхиларах, хIаьта лаьттан беркат совдоахараша цунах бизза пайда эцаргхиларах.

М. БАРАХОЕВ.

Референдума накъадолхаш

ЦХЬОАГIО ХИЛА ЕЗА

Цхьаккха къайле йолаш дац хIара советски сага а, ерригача вай обществана а мехкарча дукхача а республикашта, дерригача къамашта юкъера цхьоагIо чIоагIа хилар эггара лоархIамерчарех цхьа гIулакх лоархIаш хилар. Из кхетадеш да, хIана аьлча, Октябро хьакхеллача вай ерригача Советски Союзерча къамашта юкъерча цхьоагIоно паччахьалкхен низ чIоагIбаь ца Iеш, хадданза хьадена да советски наьха социально-экономически хьал денгара денга тоаделга, духовни вахар дегIадоаладелга.

Цудухьа кхетадеш да, дегашта мел боккха тоам хиларца тIанийцар берригача советски наха дукха ха йоаццаш ший болх дIабихьача СССР Лакхехьарча Совета йиълагIча Съездо Союзни договор оттаделга а, сихделга а боккхача лоархIаме гIулакх хилар белгалдаьккха хилар. Цу договоро берригача мехкара хьал тоадергхилар, вай обществе мел долча прогрессивни низашта юкъера барт гаргаозаргхилар цхьаккха къайле йоацаш да.

Советски наха цунга догдоахаш хилар эггара хьалха дувзаденна да цхьаццадолча мехка регионашка къамашта юкъера довнаш кIордадаь хиларца, хьаэца цхьаккха тайпа товараш ца хиларца, Лакхехьарча Советий а, моттигашкарча Советий а сессешкеи советашкеи даьсса хабараш дувцарал совгIа, дикагIча оагIорахьа берригача мехка хувцалуш хIама ца хиларца. Цунца дувзаденна да Союзни договор оттадича уж деррига кхоачамбоацараш хоадамболлаш дIадаргхиларах вай ерригача обществера нах тешаш хилар а.

Халахете а, белгалдаккханза далац дувцаш дола Договор оттадарах цо вахаре йоаггIаш йола моттиг дIалоацаргхиларах йола шеконаш, кIезига а йоацаш, йолаш хилар. Цун бахьанаш массанена а гуш да. Вай дувцараш да мехка цхьаццайолча регионашка этта хьал. Дувцар да вай мехкара массехк союзни республика из договор оттадара раьза ца хилар. Уж я Прибалтийски республикаш — Латви, Литва, Эстони, Грузи, Молдова ССР. Вешта аьлча, ювцаш йолча республикай кулгалхоша хIанз укх сахьате хьакхайкадеш дар цу республикашта шоаш къаьстта суверенни паччахьалкхенаш хила ловш хилар да. Цу тайпара лоIам ювцаш йолча республикашта керте латтача группировкашкара хьабоагIаш ба, е из цу республикай халкъий лоIам ба хIанз а ала йиш йолаш дац, из хоадамболлаш кхетадара доккха маIан долаш да кастта вай мехка референдум дIахьоргхилар. СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам ма барра, карарча шера 17-ча марта вай берригача мехка дIахьоргдолаш да из референдум елга. Укх шера 24 январе Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам баьб Советски Социалистически Республикай Союз йитара йола референдум Нохч-ГIалгIайче а дIаяхьарах. Цу соцамо халкъа депутатий районий а, гIалий а Советаш, цар президиумаш, исполнительни комитеташ декхарийла яьй СССР законага хьежжа из референдум дIаяхьа.

Вай лакхе белгал ма даккхара, Союзни договор оттадара новкъарло еш дола хIамаш тIеххьарча хана юха а нийслуш да вай мехкарча цхьаццайолча регионашка. Вай дувцараш да Литовски, Латвийски республикашка, ГуржегIарча Къулбехьен ХIирий областе, иштта кхыча моттигашка цхьаккха бахьан а доацаш довнаш гIеттадарах итташ долча адамий вахар а хедадеш хинна нийрча гIулакхаш. Ховш да, уж довнаш гIеттадара бахьанаш советски законаш телхадарах нийслуш хилар. Литовски республике, Прибалтийски, кхыча республикашка а санна, цун кулгалхоша, моттигашкарча экстремистски группировкаша лерхI ювцаш йола республикаш Советски Союзах дIакъоастае, цига буржуазни лоаттам юхаоттабе. Цу республикашка дукхача хана денз дахаш долча кхыча къамех болча наьха — эрсий, украинций, белоруссий, полякий, кхычар конституционни бокъонаш телхаю, хIаьта из Конституце законашца вIалла тарлуш а дац.

Мишта лархIа доагIа тIема доакъошка гIулакх деш болча эпсарий, прапорщикий дезалашта прописка яйта ца тугаш хилар, царга кхыметтел кхачан продукташ а йохкийташ ца хилар, цар берашка школашка дешийташ ца хилар? Цу нийрчача гIулакхаша барт эгIабу укхаза дахача тайп-тайпарча халкъашта юкъе, цар цхьанна тайпара советски законаша мегийташ доацача довнашка, эгIазлонашка кхоачаду гIулакх. Цхьаккха шеко йоацаш да, карарча шера январь бетта Литве а, цул тIехьагIа Латве а нах боабеш хинна довнаш моттигашкарча экстремисташа лелабу тийша болх бахьан долаш хилар. Ховш да дIаяхача хана итташ, бIаьш шерашка укхаза, вай ерригача Союзе а санна, дукхача къамех бола нах барта, цхьоагIонца баьха хилар. Бакъда, Iаьдала доал шоай кара эца гIертача, советски вахара хьисап гарга дита ца тугача экстремисташа, националисташа лелабеш бола тийша болх из хилар цхьаккха къайле йоацаш да.

Цхьаннена къайле йолаш дац вай ерригача общества экономически хьал денгара денга халагIа хулаш хьадоагIилга. Бахархошта хьаэца товараш а ца хилча, кхы вогIа мишта хургда гIулакх. Бакъда, мехка ерригача регионашка цхьан денна, цхьан сахьата соцаш дац базараш елга, къоалаш делга. Из ишта хилара керттера бахьан да правоохранительни органаша базархошта духьала боаггIача тайпара къовсам лоаттабеш ца хилар. Хеталу. моттигашкарча Советаша, Iаьдала органаша, бахархоша шоаш шоай берригa низ оарцагIбаккха безар цу зуламеча гIулакхашта духьала, аьнна.

Мехка экономикаца нийслуш дола дукха а доккхий а кхоачамбоацараш тахан вахара чIоагIа новкъарло еш хилар цхьаккха къайле йолаш дац. Бакъда, уж кхоачамбоацараш хинна Iац новкъарло еш дараш. Наьха материальни хьал-ди лохдарал, толхадарал кIезигагIа маIан долаш дац цхьаннахьа а къахьегама дисциплина ца хилар, дукхача кулгалхоша а, болх беш болчар а шоай бехктокхам, хьалхашка латта декхараш теркал ца деш дита хилар. Тахан обществе эттача хьала уйла йича хеталу, хIара сага, коллективана хьалхашка бехктокхаме волчун а мугIарерчун а, ший киса хьалдизара, эшачунца ше Iалашвара мара кхы цхьаккха хIаман уйла яц, аьнна. Цудухьа хьахулаш да дукхача предприятешка производственни планаш кхоачаш ца елга, бахархошта эггара хьалха эшаш дар арахецалга тIехьадусаш хилар.

Каст-каста правоохранительни органаша — МВД, деча, хоамех вайна ховш да, вай обществе къоалаш даро лоархIам боллаш моттиг дIалаьцалга. Вай дувцараш дац кагий къоалаш, вай укхаза белгалдоахараш да предприятешка, мах беча учреждененшка деш дола эзараш, миллионаш сомий маьха къоалаш. Ховш да, цу бIехача гIулакхашта духьалара къовсам вай берригача мехка шерра боаржабаь дIахьош болга. Из къовсам хьаллацара а шерагIа боаржабара а СССР Президента Указаца цу къовсама юкъеззай ерригa правоохранительни органаш, Прокуратура, МВД, КГБ, иштта кхыяраш. Теша мегаргва цу бIехача гIулакха лар хадаргхиларах.

Кхы цхьа хIама а да укхаза белгалдаьккхача нийса хургдолаш. Из да шерра базараш елга, даьржа хилар. Цхьа бутт совгIа ха мара яц спекуляцена духьалара СССР Президента Указ арахийца а, массане къоабалдарца из тIанийца а. Хеталора, хIанз ког дIа мел баьккхача базараш елга хадаргда, тикашка хьаэца цхьаццадола товараш хургда, аьнна. Бакъда, халахете а, белгалдаккханза далац цу даькъе цхьаккха хIама хувцаденна ца хилар. Кхыметтел хеталу, спекуляци елга кхы а совдаьннад, аьнна.

Ховш да, вай хана паччахьалкхен мах бара заведенешка дийнахьа лампа а сега араваьлча кондитерски изделеш, дика чай, сигареташ, кофи, вахача эша кхыдола товараш корадоагIаргдоацалга. Мишта корадоагIа уж, тикашка уж дохкаш ца хилча. Бакъда. Грозне, е Нохч-ГIалгIайчен районашка моллагIча базар тIа хьо вахача, цу базарашка шортта гургда хьона товараш спекулянташка гуччахьа дохкаш. Цудухьа хеталора, цу Указо базараш елга хоадамболлаш юхатохаргда, аьнна. Бакъда, тахан а хьагуш долча хьалах цунга догдоахалга яц.

Къайле йолаш дац вай ерригача Союзе а, ишта вай Нохч-ГIалгIайчене а тIехьарча хана вахара тайп-тайпара нормаш телхаелга вай ерригача общества вахарца демократе шерра моттиг дIалаьца хиларца дувзаденна долга. Демократе хIара сага вахара бокъонаш цун ший кара яхийта хилар из доацалга массанена дика ховш да. Цун керттера бахьан да экстремисташа, националисташа харцахьарча наькъашца демократи шоашта болча пайдангахьа дIахьувзаеш хилар, нийсагIа аьлча, уж общества законех спекуляци е, базар е гIерташ хилар. Бакъда, харцо гаьна яргьяц, цун никъ хадаргхиларах цхьаккха шеко хила эшаш дац.

Чоалхане а хала а ха я вай дахаш яр. Мехка ерригача республикашка, ерригача регионашка хьакхайкадаь а кхайкадеш а да дерригача адамашта кердаяьккхача мехка федераце барта даха, цхьоагIо йолаш даха ловш хилар. Цо таро хулийтаргья Советски Федераце ерригача регионашка бахача наха юкъе, моллагIча къамех уж бале а, моллагIа ди лелабеш бале а, вошал, барт, цхьоагIо чIоагIъе. Из да керттера дар.

ЦхьоагIо хила еза вай.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ,
яздархо.

Фоторепортаж

ЦАР СИЙ ЛАКХА ЛАТТ

Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода болхлоша, керттерча специалисташа, гIулакхерча наха чIоагIа лоархIаш ва предприяте керттерча инженера заместитель Горбаков Ювсапа Iамархан. Ший балха тIа цунна карагIдувлача доккхийча гIулакхаша даькхад цун сий коллективе. Творчески дукха къахьег цо керда техника, дикагIйола технологи производствана юкъехувлара, кулг-кара деча халача балхашта механизаци автоматизаци яра, предприятера къахьегама хьалаш тоадара, арахеца продукци дукхагIен дикагIен хулийташ, къахьегама овсарле лакхлургйола наькъаш лахара. Лоацца аьлча, инженер яхача цIера сий лакха лоаттадеш хьавоагIарех ва Iамархан.

Атта урхе яц цо яьккхар. 1966 шера городе Орджоникидзе Къулбаседа - Кавказски горно - металлургически институт чакхъяьккхар цо. Цул тIехьагIа воддашехьа хьакимал ваха а ца гIерташ, мастер, инженер волаш тайп-тайпара балхаш деш хиннав ше дешаш хиннача городе. 1975 шера хIанз ше болх беш волча заводе къахьегама никъ дIаболабир цо конструкторски бюро начальник волаш. Тайп-тайпарча бехктокхамерча участкашка хьежаваьв из укхаза. Цхьабакъда, ший декхараш массаза а цIена кхоачашдеш, творчески балха тIа доккхий гIулакхаш карагIдувлаш хилар ца зувш дисанзар предприяте кулгалхоша. Цудухьа завода керттерча инженера заместителалла хьожаваьв из. Укхаза а шийх бенна тешам боабаьбац Iамархана.

Ше коммунист хиларах тарра предприяте, иштта района юкъарча балхаш тIа доккха дакъа лоац цо. Укх тIеххьарча хана парте Ленински райкома члена декхараш кхоачашдеш ва из.

Башха-дика производственни толамаш а доахаш, хадданза яхье хьалха латташ бола болхлой кIезига бац литейни цехе. Царна юкъе а эггара дикагIа лоархIача производственникех цаI ва Бирюков Серегй Григорьевич. Укхаза из къахьегаш вола ткъаьх шу да. Цу шерашка хьинаре къахьегаш, массаза а ший декхараш цIена кхоачашдеш шийца цхьана къахьегачарна хьокхам телаш таханарча денга хьакхаьчав из. Духхьашха Сергей Григорьевич къахьега волавелар транспортировщик волаш. Цу профессех ше дика кхийттачул тIехьагIа, цо караерзаю формовщика-заливщика говзал, дIахо — земледела, обрубщика, сварщика, термиста говзалаш. Лоацца аьлча, цехе цхьаккха тайпа болх бац цунна шаьрра хьабе ца ховш. Цудухьа цхьа бахьан а нийсденна, моллагIа саг балха тIера ваьлча, бехктокхамегIарча участке дIа а этте, къахьегачарех ва из. Цудухьа С. Бирюковх, «тха профессионал», аьле цIи йоаккх цеха кулгалхоша, болхлоша. Смежни говзалаш караерзае Iомабеш, ше санна къахьега дукха новкъостий хьалкхебаьб Сергей Григорьевича.

Цо хьаьнала къахьегаш балха тIа даьха толамаш белгал а доахаш, дукха сийлен грамоташ, ахчан премеш, маьхера совгIаташ тийннад цунна. ХIаьта цун сурт укх тIеххьарча шерашка ца хувцаш предприяте Сийлен улга тIа доалл. Цо а тешал ду из башха-дика производственник хилара.

Иштточарех ва обрубщик Долгиев Мовлат-Гири. Духхьал цу профессех къахьийга ца Iеш, цо дика Iомаьйй формовщика, выбивщика, газорезчика, газосварщика говзалаш. Ше укхаза къахьегаш волча духхьала кхаь шера иштталла говзалаш караерзаьяй цо. Цудухьа цун вIаштIехьдоал балха тIа брак ца нийсялийта. ХIаьта цхьаккха смена дIаяхийтац ший норма 120 процентал чухьнахьа кхоачашъяь. Цудухьа укх шера январь бетта задани кхоачашъярах эггара хьалхарчарца рапорт делар Мовлат-Гире.

Цунца цхьана укхаза къахьега волавелар обрубщик Гадаев Мурат а. Цул дикагIа ший профессех кхеташ нагахьа саг вац тха цехе, — яхаш дувц цунах цеха начальника Бочаров Владимира. Цо хьаяь моллагIйола оатхал цхьаккха тайпа даккха гIалат доацаш, дикеи тIехдикеи мара хилац. Цудухьа ОТК тIахьожамхоша шоашка дIакхаьча цун продукци соца ца еш, хийцце чакхйоалийт. Дукха совгIаташ тийннад цунна балха тIа башха-дика гIулакхаш карагIдувларах.

Юкъарча балха тIа хьинаре дакъа лоац Мурата. Предприяте комсомольски организаце секретара декхараш кхоачашдеш ва из. Дукха кхетама болх бу цо комсомольцаштеи кагирхоштеи юкъе. ХIаьта доаггIаш дар хIаранегара хьа а дех. Иштта вола шоай вожак чIоагIа лоархI цар.

Уж санна бола башха-дика производственникаш кхы дукха а ба литейни цехе. Цудухьа предприятерча цехашта юкъе яьржача яхье укх тIеххьарча шерашка хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа из коллектив. ДIабахача январь бетта задани дикка тIехкхоачаш а яь, цо арахийцай 35,4 тонн лоаладаьча болатеи чоней оатхалаш. Уж толамаш доахача дизза дакъа лаьцад лакхе вай бийцача производственникаша.

СУРТАШ ТIА: 1. I. Горбаков; 2. Термист С. Бирюков; 3. (Аьрдехьара аьттехьа) обрубщикаш М.-Г. Долгиеви М. Гадаеви.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ДОГ ЦIЕНА САГ

Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхозе Ахматов Овхада къахьега 33 шу да. Цу юкъа из белгалваьннав хьаьнала болхло санна. Цкъарчоа Овхадах плотник хилар. ХIаьта, 1968 шера цо ший професси хувц. Цунах водитель хул. Цу атта боацача балха тIа а доккхий толамаш доахаш къахьег цо. ХIаьта гурахьа ахархоша хьалкхедаь ялат совхозе Iачукхухьаш хул из. Ахархоша хьалкхедаьр ма хулла сихагIа чуэцара оарцагIвоал Овхад. Цо дика кхетаду, бIаьсти денз хала Iунал деш леладаьр цхьа фийг ца бойташ чуэцар ахархошта мел лоархIаме да. Шоаш хьацарца хьалкхедаьчун Овхада хьурмат дарах чIоагIа раьза хул боахамера ахархой. ХIаьта цунна уж раьза хиларал боккхагIа кхаъ а бац. Тахан а ахархошта бIаьсти дIае лаьрхIа культураш хьатIаозаш ва из.

В. КУРБАНОВ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕ: ДОЛАШ ДАРАШИ ДЕ ЛЕЛХIАРАШИ

ИйсазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета аргIан йоаца пхелагIа сесси

ХьалхагIа хоам баь ма хиллара, ийссазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета аргIан йоаца пхелагIа сесси хилар 6 феврале. Процедурни дешаш дийца даьнначул тIехьагIа Нохч-ГIалгIай Республика 1991 шерарча Пачхаьалкхен бюджета хьакъехьа доклад йир финансай министра **Т. М. Талутовас** (доклад кепатеха араяьккхай шийтталагIча февралерча номер тIа).

Цул тIехьагIа доклад йир Лакхехьарча Совето массазарча планови, бюджетно-финансови, къахьегама ресурсех пайда эцара йолча комиссе председатела **А. В. Паскачева.** Цо белгалдаьккхар, комисси Iилманхоша-экономисташа, кхыча массазарча комиссей председателаша дакъа а лоацаш бюджета проектага шозза хьежа хилар. Республика Министрий Совета уйла тIаерзайир цхьадолча кхоачамбоацарашта. ДIанийсъяьчул тIехьагIа бIарчча къоабалъяь проект сесси хьажийта хьачулулга соцадаьд, лерхIарий хьисапе. Карарча хана чоалхале сенах латт аьлча, из латт, пачхаьалкхен бюджетах дола закон, керда законаш тIаэцарга ца а хьежаш, тIаэцанза дарг ца хиларах. Бакъдар аьлча, белгалдоахар ораторо, дукха притензеш е йиш йолаш яр правительствана, хIаьта из нийса а хургдар, цхьабакъда, объективни хила деза: воаш малагIча договора кулгаш яздергда къоастадаь даьннадац вай хIанз а. Уйла а яь, довза деза союзни а федеративни а договораш, хоржам нийса бе беза. Цхьабакъда, мичча бесса дале а, лоралуш хиланза даргдац вIаштIехьдаьнна экономически бувзамаш толхадара. Цу тIа а боккхача лоархIаме я вай гунахьа доацаш йола фактораш а: «500 дий» яха программа кхоачашъеш яц, «туннельни» наькъагIа хIанз укх сахьате гуш сердал яц, хIаьта цу хIамаща новкъарле ю принципиальни дешаш къестадара.

Республика правительства РСФСР правительство тешаяьй дотационни фондера 130 миллион сома финансови новкъостал динза дарг ца хиларах. Управлене механизм эргайоаккхаш я, хувцалуш латтача экономически отношенеех дIатолаш латт политически структураш, цудухьа хьалхашка этта проблемаш этапегIа къоастае еза. Сессе хиннараш А. Б. Паскачева тIахьийхар пачхаьалкхен бюджетах дола закон тIаэцара, правительствана могадир доаггIаш дола законаш кийчдарга хьежжа цунна юкъе хувцамаш делген халкъа боахама деча доала дикагIйола структура вIаштIехьйоаккхалгеи.

Ден повестка тIарча хьалхарча дешах йола пренеш дIайолайир халкъа депутата **П. Г. Коломенске.** Цо белгалдаьккхар, республикански бюджетера дотаци ца хьожадеш Грозныйи Шелковски районни мара ца хилар. Цу цхьан ханна районе ира латт из хица Iалашъяра, газификаци яра проблемаш, тоъаш яц школаш, берий бешамаш — хIаьта цу дерригача хIамашта ахча эш. Кхычаргара дехац оаха, цхьабакъда, тхо юхадетт оборота тIара йоаккхача дукхача налого. Сихха тIаэца деза, аьлар ораторо, доалахьенах, приватизацех, налогаш еттарах, лаьттан реформах дола законаш.

Ший деша чIоагIа ва халкъа депутат **Л. С. Умхаев.** Цо дIадийхар правительство отставке йохийталгеи Нохч-ГIалгIай Республика пачхаьалкхен суверенитетах йолча Декларацена духьала хиларах тарра, цо хьачуенна документий проекташ тIа ца эцалгеи. Цунна хетачох, проекташа тешал ду кхыметтел СССР законашка а йоацаш йола отчисленеш а доходашкара е езаш хилара, тIаккха цо совле РСФСР законашта лу. ХIанз ше йолчча тайпара Пачхаьалкхен бюджет чIоагIъяр, аьнна хет Л. С. Умхаевна, республика социально-экономически дегIайоалае йиш хургйоаца маIан долаш да.

Халкъа депутата **В. Б. Дагаева** даьча къамаьло хьахьокхар, керда мощносташ хьалъяра чотах бюджет дIахо хьалйиза езаш хилар. ХIанз из де тигац экологически хьалаш бахьан долаш, хIаьта из, оратора хетачох, нийса а дац. ДикагIа хургда Iалам лорадара гIулакхаш тоадой. Цо могадир вайцига Внешэкономбанка филиал хьаеллалга, тIаккха цо йиш хулийтаргъя воай валютана воаш доалде а яйгача промышленностагахьа эза цхьана предприятеш хьалъе а.

Халкъа депутата **А. К. Гериханова** даьча къамаьла керттера маIан дар хIанзарча экономически хьалашка бюджет хьалхагIа санна увттае мегарг ца хилар. Теркалъе еза хувцалуш йолз структураш, отношенеш, шаблонаш дIаяха еза. Из къамаьл хьаллаьцар халкъа депутата **Г. Б. Юркова** а. Цо аьлар, перестройка мела лел. Лакхехьарча Совето, цо яьхачох, кхоачам болаш болх баьбац дукха законаш кийчдара гIулакха. Из дош эза-диста леладе деза, хьаькъале уйла тIа а йохийташ, бартац къоастаде деза, вIашдухьаленаш ца а увттаеш. Эггара хьалха де дезар да, хIанз санна производства объемаш лох ца йолийталга, мехкдаьттахимически комплекса программа кийчъелга, гIишлонхой социально Iалашбара проблема къоастаелга.

Халкъа депутата **А. Э. Джандиговна** хетачох, республика районийи городийи бюджеташка дIачутела еза российски карарча боахамий доала хьаенна приватизациярах хьахулача доходех 50 процент, хIаьта республиканскичох — 70 процент. ДикагIа хургдар транспортни средствай даьшкара йоаха налог хьадда отта а яь, цунах ах районийи городийи доходашта хьожайнча. ТIаккха хьахургдар юрташ социально дегIайоалаярга дохийта ахча.

Приватизаце процессаш сихъяра тIахьийхар халкъа депутата **В. А. Куценкос** а. ХIаьта цу гIулакха тIаэца деза къахьегамах бухсоцаш хьахулараш болхлошта, инженерашта, материальни рузкъа хьакхоллаш мел барашта гаргаоза йиш хулийтаргйолаш дола нормативни документаш. Цо иштта могадир союзни карарча предприятей берригa шин шерара пайда республике битара хьакъехьа РСФСР Совминага лаьрххIа решени яйта хьожилга, бахача нахах кIезига таро йолаш бараш социально Iалашбара йола лаьрххIа фонд вIашагIйоллалга, общественни транспортаца дIа-хьа вахарах боаккха мах лакх ца белга, экономика чIоагIъяра тIадерзадаь дукха кхыдола гIулакхаш чакхдоахалга.

Бюджеташ кийчъелга лохера хьалдолалургда, аьнна, юххьанца оттадаь хиннар хана тохкамах чакхдоаладеннадац. Иштта дIадоладир ший къамаьл халкъа депутата **М. С. Тазнева.** Цунна бехке я бокъонца уйла ца ешъяь союзни правительства дукха решенеш, белггала аьлча, халкъа образоване болхлой категоре алапи лакхдара хьакъехьа яьр. Цхьаькха цхьа хIама а да: итташ шерашка хьалдаьхад Надтеречни района лаьттан ченашкара мехкдаьтта, цхьабакъда, пайдах цхьа кепиг цун бюджете хьачуденадац. ХIаьта из къахьегамхошта эшараща нийса доагIаш дац. ХьаIайнача социальни дешаша дIадех шоаш хIанззе а къоастаделга, цудухьа лоадам боаца расходаш йолча бюджето Iалашдарга даха догдац.

Раьза воацаш къамаьл дир халкъа депутата **Ю. М. Эльмурзаева** а. Цо аьлар, Урус-Мартана юртах республикански карара город яьчул тIехьагIа бюджетни ассигнованеш алсамъяларга догдаьхадар наха. Цхьабакъда, оратора хетачох, хьачуеннача проекто хьахьокх, догдахар зехьа хинна хилар. ПланагIа хьожадаьча ахчаша районага йиш хилийтац республике 14-ча моттигал лакхаяла, хIанзара духха доакъош дола боахам дегIабоалабара хиланза даргдоаца хьалаш долаш из яле а. Укхаза бахана шозза совгIа дукхагIа ба юкъера лаьрхIача республика кхыча районашка бахарел. ХIаьта а эггара зIамагIа дакъа кхоачача районех цаI я из социально-экономически планага диллача. ВIалла а йоацар хIана яц аьнна йола инфраструктура, эффективни боаца юрта боахам — цу дерригача хIамаща Iалаьмате чIоагIа лохбаьб наьха вахара боарам. Къахьегалургдолаш болча бахача нахах нийсса ахаш хьабе болх боацаш ба, хIаьта цхьан хана укхаза хьае лаьрхIар 1452 балха моттиг мара яц, тIаккха цо кхы а дукхагIа толхадергда гIулакхаш. Районе кIезига я школаш, берий бешамаш, тесса бита ба коммунальни боахам, во да наькъаш. Цудухьа Урус-Мартана делегацега проект могае йиш яц района бюджет йоккхагIа хилийтача мара.

Сессе ира латтар халкъа образоване проблемаех дола дош. Депутата **М. О. Патиева** къаьстта уйла тIаяхийтар из сфера Сунженски районе тесса йита хилара. Укхаза шин-кхаь сменагIа болх бу школаша, къаьнарча, хIанзарчоа дIатаръяьча зданешка я уж. Кхы а кIюмагIа дар халкъа депутата **Л. И. Хациева** даь къамаьл. Массане а юкъарча лазара уйлае еза вай тахан, аьлар цо. Цхьа кIеззига ха яьлча хьагучадаргда даьтта а маькх а, цхьабакъда, аьча берий кхелаш нийсъюлургъяц вайга. Тесса йита, шийла школаш я тха, паргIато йоацаш бах хьехархой, хIаьта цунна цхьа хIама ца дича а даргдац. Кхоанен духьа хIанззе а йоакхо е еза берий, цар сакхетама. Халкъа образоване гIулакхашта кIезнга да 59 миллион сом, цхьабакъда, нагахьа санна хIанзара управлене структураш вай дикагIа тохке, кхоачамаш корадоагIаргда.

Халкъа депутата **А. А. Осмаева** аьлар, правительство профессионально компетентни яц, тIаккха из да суверенни пачхаьалкхен бюджета концепци мела хилара бахьан а. Белггала аьлча, 4-ча статьяс республикана ерригa а 10 процент мара нийтац российски карарча предприятей доалахьенна приватизациярах. Лакхехьарча Совета декхар да союзнии российскии карарча предприятешта 50 процента ставкагIа налог оттаяри из дерригa ахча вай бюджете хьачухьожадари. Цу ахчах пайда эца йиш хургъя нах, эггара хьалхарча аргIанна, кIезига таро йолаш бола гражданаш, социально Iалашбара фонд вIашагIйоллара. Иштта гIалат да, аьлар ораторо, исполкомаш лелаярга дохийтар кIезигдар а, проект тIа ца эца предложени елар цо.

Вай укхаза дийцадар «юврагIа во-воашта тIаувзабергбац вай» яхаш, аьлар халкъа депутата **Х. А. Исаева,** цхьабакъда, са ала безам бар укх тайпара да: Грозный, мел аьлча а, республика столица я, хIаьта цу тайпарча бюджетаца цIенагIен хозагIея хургъяц из. Вай хьал-таро тоаяра чухьара кхоачам оарцагIбаккха беза, хIаьта цу гIулакха юкъейоалае еза частни доалахьен элементаш, чIоагIа хIамах сакхувш нах ма бий вай бараш. Экономически даькъе шийна бакъахьа хета массехк дош аьлар цо, царца резервни фонд хьаяр а долаш.

Къамаьлаш дераща кIирдаь дувцар города, районашта новкъостал делга да, тIаккха юрта хьан дергда новкъостал? — гулбеннарашка из хаттар дир халкъа депутата **Г. Г. Жукова.** Цо аьлар, хIанзара управлене аппарат сов йоккха я, цун дукха доакъош совнагIа да, конторашкара штаташ йоккхий, ца эшаш я. Цунна хетачох, эггара чIоагIагIа уйла тIаяхийта еза здравоохраненена. ДагадоххарагIа аьлча, из уйла йолаш къамаьл дар халкъа депутата **Х. М. Бисултанова** даьр а. ХIара аргумент а корта болаш я, аьнна хеталу, аьлар цо, массе метте ахча эш. Цхьабакъда, доллача хIаман корта наьха могашал я. Цамогаш бола нах дукха ба вай, больницаш тIенкI аьнна хьалйиза я, кхыметтел кагийнах а бов. Къаьнара кица да: унахцIена са унахцIенача дегIаца мара хилац. Цудухьа, аьнна хет оратора, здравоохраненена дIаяла еза бюджетера совле.

Халкъа депутата **Ш. Т. Юсупова** йийцар г. Гудермеса проблемаш, белггала аьлча, из социально-экономически дегIаяр. Городе тоъаш яц дарбан-профилактически, деша даха ха йоацача берийн школьнии учреждениеш, кинотеатраш, банеш. Саггота эш фусамаш, йIовхал, хий, къоастаданза дукха дешаш да торговле, быте. ХIаьта цу цхьан ханна цхьацца бахьанегIа дукхха а дукхагIа хиннаб баха нах. ХIаьта а шерагара шу массаза доал кIезигду юртбоахама производство дегIайоалаяра хьахеца ахча. Цо дийхар района ахча дукхагIа хьожаделга.

Дош дийца доалаш эггара тIехьагIа къамаьл дир Лакхехьарча Совета законодательства, правопорядка, информаце, пачхаьалкхен акташ кепаеттара дешашта йолча отдела заведующе **В. Т. Сагаева.** Цо белгалдаьккхар, бюджета проект кийчъеча юкъагIа цунна юкъе дукха хувцамаш даь хилар. Бакъдар аьлча, законашта юкъера вIашдухьаленаш кIезига яц цу тIа, цудухьа хьадаь даьнна хIама дац вай царех вай республика территоре тIа леларгдар малагIа да ховш. ХIаьта а, лоархIаме хIамаш юкъехкхьад цун хIара статьяна. Таханарча дийнахьа латташ долча суртага хьежжа даьд уж. Нийсдеши хувцамаш деши болх белга могадир оратора циггача сессе.

Даим дувц вай управлене аппарат зIамигьянза яргъяц яхаш, аьлар дIахо В. Т. Сагаева, хIаьта а, из лелаярга дIадохийтачун статьяш хьалхагIа а санна йоккхий я. Цо аьлар, бюджетах долча закона тIа лаьрххIа статья хила еза управленчески аппарат дIахо зIамигьяра хьакъехьа.

Къамаьл деш волчоа хетачох, ювцаш йолча проекта 16-гIа статья духьала я Союзен РСФСР-ен законодательствана, хIана аьлча Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета бокъо яц РСФСР Центральни банка Керттерча управленена поручанеш тела.

Суверенни республика статусаца бокъонца тарлуш йола бюджет чIоагIъе еза Лакхехьарча Совето, аьнна хеташ болча депутататашта тIехьа ва со, аьлар В. Т. Сагаева. Цхьабакъда, тахан цу тайпара таро йоацаш я, хIана аьлча, бюджет кийчъеш болча экономисташеи Iилмахошен ког-гIортолга е йиш хургйола ший законаш дац хIанз а республика. Законаш хулий тIаккха ховргда цун доходнии расходнии статьяш мичара вIашагIкхет. Законаш кийчдара мело ю яхаш законодательствана, законноста, правопорядкана йолча массазарча комиссена еш йола Iоттар хьатIалаца раьза вац со. Законий проекташ министерствашка, ведомствашка хьахулаш я, массазарча комиссе ювц уж, царех шийна хетар оал. Лакхехьарча Совета сесси хьажийта дIачутел уж.

1991 шерарча республика Пачхаьалкхен бюджета хьакъехьарча закона проект ювцаш даьча къамаьлий итог еш **Д. Г. Завгаева** аьлар, массе оагIув чулоацаш, корта болаш, лоархIаме дар уж. Къаьстта тIатохараш дир, замечанеш йир депутаташа 17-ча статьях лаьца, цун дукха пункташ яшха а йоашхаш. Цар ерригa предложенеш теркалъелга тIадилланза даргдац республика Министрий Совета.

ДIахо Д. Г. Завгаева депутатий уйла тIаерзайир СССР, РСФСР керда законаш тIанийцачул тIехьагIа Нохч-ГIалгIай Республика бюджета доходийи расходийи цхьайола цифраш царга хьежжа хувцалургйолаш хилара. Дукха вIашдухьаленаш я; масала, союзни парламентои РСФСР парламентои тIаэцаш долча, оборота тIарен пайдан тIарен йоахача налогий хьакъехьарча законодательствана доагIача дешашка, цудухьа хIанз укх сахьате ховш дац центральни бюджеташка масса процент отчисленеш ергья. ЦаI да ховш: хIанз моттигерча бюджете гIоргда оборота тIарен пайдан тIарен доаккхача ахчах ондо дакъа.

Бюджета цифрашта гIойле ергья дIахо продовольственнии промышленнии групперча, наха дукхагIа хоаттача цхьадолча товарашта маьхаш IотIатохаро а. Цхьабакъда, аьлар дIахо Д. Г. Завгаева, бахача наха компенсаци дIаенначул тIехьагIа мара хургдац из. Ховш да, цу гIулакха кхы тIа а республикански бюджете ахча хьачудоагIаргдолга. Бюджета доходни даькъа хувцамаш дергда кастта тIаэцаргдолча приватизаце хьакъехьарча законаша а. Пайда эцанза ресурсаш я республикана шийна чухьа а, шоаш къамаьлаш деча хана царех дийцар дукххача депутаташа. Уж хьагучаяха а царех пайда эца а беза мел эшаш долча хIамашца ший баха нах Iалашбе республикага йиш хилийтар духьа, пачхаьалкхенгара дотаци а ца дехаш. Уж дешаш къестаде деза законашка хьежжа, экономически нийса хилар теркал а деш, хет-хеттар ца а дувцаш, хьаькъале. ХIаьта законаш шоаш а деза лаьрххIа кийчде, долла хIама теркалдаь, эза-диста, сих ца а луш. Воай суверенитет дIа а кхайкаяь, дахаши болх беши Союзеи РСФСР-еи да вай, тIаккха республика территоре тIа лелаш да союзни а федеративни а законаш. Цхьан оагIорахьара, вай правительства, министерствашеи ведомствашеи сихбе безар Нохч-ГIалгIай Республика законий проекташ кийчъяра болх, вокх оагIорахьара — из де иштта атта дацар Союзеи РСФСР-еи Законашта юкъе вIашдухьаленаш йолаш моттиг нийсъенна хиларах. ХIанза-м, бакъдар аьлча, вIаши нисдеш да уж, тIаккха из аьттув болаш хургда Нохч-ГIалгIай Республика законаш вIаштIехьдахара балха.

Цул тIехьагIа халкъа депутаташта тIадиллар дувцаш латтача дешах лаьца цар бе доахкача документий проекташта голосовани еча дакъа лоацалга. Голосаш тIехьа дукхагIа хиларца Лакхехьарча Совето тIанийцар «1991 шерарча Нохч-ГIалгIай Республика Пачхаьалкхен бюджетах» дола, «1991 шерара Нохч-ГIалгIай Республика районий, городий, городашкарча районий, поселкай, юртий бюджеташ вIашагIйохкарах» дола законаш а «1989 шерара Нохч-ГIалгIай Республика Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет чIоагIъяра хьакъехьара» Лакхехьарча Совета соцам а.

Цул тIехьагIа ден повестка тIара вож дош дувца йолаелар Лакхехьарча Совета сесси — «Нохч-ГIалгIай Республика халкъа депутат юхаваккхара хьакъехьарча» Нохч-ГIалгIай Республика закона проект. Из документ кийчдара, Лакхехьарча Совета массазарча депутатски комиссешка из дувцарах хьахиннарий хьакъехьа сессега хоам бир халкъан депутатий Советий балха, Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета управлении самоуправлении дегIайоалаяра дешашта йолча комиссе председатела **Р. М. Таштамирова.**

Цу законопроектана ларде йиллай халкъа депутат бокъонца ший харжархой тIахьожама кIал а царна хьалхашка бехктокхаме а хилара гаранти луш йолча лоархIамегIарча демократически принципех цаI — Нохч-ГIалгIай Республика халкъа депутат юхаваккхара бокъо. ХIанз могадеш дола документ дукхача положенешта овлангара денз башхагIа да 1979 шера тIанийцачеи хIанзалца хьа лелаш хинначеи законал. Къаьнача закова 4-ча статьяга диллача, депутат юхаваккхарах дола дош гIоттадаьча къахьегама коллективай, общественни организацей решени хьалхагIа республика Лакхехьарча Совета Президиум хьажа а цул тIехьагIа заключени кийчъяра мандатни комиссега дIаяла а езаш я. Цул тIехьагIа, нагахьа санна депутат юхаваккхарах дола дош законодательства дIадехараш кхоачаш а деш гIоттадаьдале, Президиумо голосовани е оттаду из. Депутат юхаваккхарах дола дош къоастаду предприятешка, организацешка, колхозашка эскара доакъошка, харжархой бахача моттигашка общественни организацеша гулъеш йолча харжархой собранешка.

Керда законопроект йоашхаш, Р. М. Таштамирова аьлар, халкъа депутат юхаваккхара процедурацара никъ ше наьха санна хийцаб. Харжархой тешам боабаьча депутата кхел цар шоаш къоастаю. Нагахьа санна депутат юхаваккхарах йола цар предложенеш корта болаш хуле, Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета Президиумо 30 ди далалехьа решени тIаэц окружной хоржамий комисси вIашагIйоллара хьакъехьа. Цо вIаштIехьбоаккх депутат юхаваккхарца бувзабенна берригa болх, цу хана законо яхар кхоачаш а деш.

Кердача закона проекта тIа оттаяьй халкъа депутата бокъонаш лораяра механизм. Цунна бокъо лу ше юхаваккхара процедураца ювзаеннача ерригача мероприятешка ше а хIаьта иштта ший викалашка (тешала эттача нахага) гIолла а дакъа лаца, цунца дувзаденна дола дерригa документаш довза, шийна хьатIабилла бехк харцбеш дола ший документаш хьатIада. Депутатски дешага хьажар тIехьадоаккхалга дIадеха йиш я цун, нагахьа санна из юхаваккхарах йола предложенеш хьачуялара бахьан хиннача хьалех судо дувца дезаш дола дош хиннадале. Нагахьа санна депутат юхаваккхарах йола решени хьалхагIа гуччахьа голосовани а еш тIаэцаш хиннаяле, хIанз кердача законопроекто къайлагIа голосовани елга оттаду «Нохч-ГIалгIай Республика халкъа депутаташ юхабахара хьакъехьарча» законага хьежжа.

Законопроект кепатеха араяьккха хиннай, массе оагIорахьара йийцай Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка. Р. М. Таштамирова аьлар, арахьарча экономически бувзамашта йолча, Советий балха йолча, управлении самоуправлении дегIайоалаяра йолча массазарча комиссей цхьаболча депутаташа могадора Нохч-ГIалгIай Республика Конституцен законашеи яхар ца дарца депутато ший декхараш кхоачаш ца дара хьакъехьа дувцаш дола дош законопроекта 1-ча статья тIа дуталген РСФСР Конституцен законашеи яхар цо ца мичара вIашагIкхет Законаш хьа хьадаь даьнна хIама дац дара хьакъехьа дувцаш дола дешаш дIадоахалгеи. Р. М. Таштамирова предложени елар из статья проекта тIа дIаязъяьча тайпара йита, хIаьта Нохч-ГIалгIай Республика Конституци тIанийцачул тIехьагIа, нагахьа санна йинза ца йоале, дIахо нийсъе мегаргья.

Халкъо леладеча товарашта, торговлена, бахача наха коммунально-бытовой гIулакхаш дара йолча, халкъа депутатий Советий балха, управленеи самоуправленеи дешашта йолча комиссеша могадир проекта 2-ча статья тIа депутат юхаваккхара хьакъехьара дош дувцача къахьегама коллектива собране 300-нел кIезигагIа боацаш харжархой хила безаш хилар IотIатохалга. Нагахьа санна уж царел кIезигагIа хуле, тIаккха кхыча къахьегама коллективашца цхьана ю собранеш. Из боарам оттабу депутаталла кандидаташ хьаоттабе бокъо луш долча хоржамий хьакъехьарча законо. Цу массазарча комиссей депутатий предложени дIатIаийцар законопроект дIахо нийсъеча хана.

Теркалъе йоагIаш я кхы йола предложенеш а. Депутата **Б. П. Тамарова** предложени елар депутат юхаваккхарах дола дош къоастаде харжархой конференце бокъо я яхаш йола 4-гIа статьяи 2-ча статьяй тIеххьара абзаци законопроекта тIара дIаяккха, аьнна. Шийна хетар чIоагIдир цо хоржамашта хьалхарча кампане харжархой конференцеш мегаш ца хинна хиларца. Массазарча ялх комиссе из предложени хьаллаьцар.

Нохч-ГIалгIай Республика депутат юхаваккхарах йола законопроект кийчъеча юкъагIа хьакхьачача кхыча предложеней хьакъехьа хоам а баь, Р. М. Таштамирова депутаташта могадир хIара статья къаьст-къаьста ювцалга. Цхьабакъда, керда предложенеш кIезига тийлар, гуш дар халкъо хержараша массазарча комиссешка документа тIа болх дика баь хилар, депутат юхаваккхар санна йола лоархIамеи бехктокхамеи процедура массе оагIорахьара йийца хилар. Предложенеш а чулаьца Лакхехьарча Совето тIанийцар «Нохч-ГIалгIай Республика халкъа депутат юхаваккхара порядка хьакъехьара» закон.

Белггаларча юкъагIа Министрий Совета балха хьакъехьарча хоамага Лакхехьарча Совета сессешка ладувгIалга хIанз традици а хинна дIаэттад. Из хьайоланнай хIаьтта вIашагIъеллача (кхоачаш хиннаеце а) республика кердача правительства балха программа тIайийцача вай парламента цхьоалагIча сессегара. Цу ханне а лаьрхIадар депутаташа из кхоачашъяра лелама хьакъехьарча Министрий Совета отчеташка хан-ханнахьа ладувгIа.

Лакхехьарча Совета хIанзарча, пхелагIча сессе республика 1990 шера социально-экономически дегIаярен 1991 шера дегIаярах хетачуни хьакъехьа Министрий Совета цIерагIа хоам бир Нохч-ГIалгIай Республика Министрий Совета председатела **С. М. Бекова.** Укхал хьалха дIаяхача тха газета номер тIа кепатеха да цо даь къамаьл.

Депутаташа чIоагIа уйла тIаяхийтан дешаца безам болаши ладийгIар правительствана керте латтачунга, цул тIехьагIа трибунера хьа ца воалийташ дукха ха яккхийтар цунга, дIадахача шера Министрий Совето баьча балхахи дIахорча цун планехи лаьца массе оагIув чулоацаш итташ хаттараш а деш. Халкъа депутата **У. Г. Осмаева** хеттар Гудермесски районе социальни проблемаш къоастаяра фу ду правительства, яхаш. Депутата **Б. И. Хациевна** хар лайра импортни медицински оборудовани эцара валюта хьожаяра таронаш миштай, управлене структура эргаяьккха тоаяра, управленчески аппарата кадраш кIезигъяра правительства дер фуд. Грозненски аэропорта болх тоабарах лаьца даьча хаттара жоп луш, С. М. Бекова аьлар, самолеташ гIеттаргйола керда майда хьалъе лаьрхIад, тIаккха цо йиш хулийтаргья Москве йолха рейсаш алсамъяха. Цу хьакъехьа Аэрофлота кулгалхошца переговораш е лаьрхIад правительства.

Цул тIехьагIа дош дийхар халкъа депутата **Ш. А. Альмурзаева.** Цо а аьлар иштта управленчески аппарат кIезигъе еза, цхьабакъда, белгалдаьккхар, из гIулакха зе дергдолча тайпара де мегаргдоацалга. ДIахо цо аьлар, правительства уйла дукхагIа тIаяхийта еза юрта боахама дешашта, лаьттах дола законодательство кхоачашдара тIакхачан продукташ кхеяра эша хьалаш вIаштIехьдаха деза эггара хьалхарча аргIанна. Юртарча къахьегамхочоа социальни Iалашо, саготагIа эшаши чIоагIа хоатташи дола товараш нийсхонца декъалга эш. Укх тайпара масал доаладир депутата. Потребкооперацега гIолла Нож-Юртовски районе пхи телевизор енаяр. Кхашка къахьегарашка уж, бакъдар аьлча, кхьачаяц, хIана аьлара, кхы дукхагIа а кIезича, цхьа телевизор эца бокъо ла лаьтта дIа-юха декъара, цунна хетачох, сов камаьрша хила дагIац. Цхьабакъда, хьожам лоаттабе беза. Вешта а республике кIезига догагIа а доацаш, 1,5 тонн дулх дIадала дезар. Из мичара дахьаргда?

Юрташкарча наькъийи Ростов — Баку бодача наькъа Аргунера Дагестанацарча доазонга кхаччалца долча даькъеи хьала саготдеш дувцача хана Ш. А. Альмурзаева правительствагара дийхар цу дешашта уйла дукхагIа тIайохийталга. Иштта аьлар цо видеосалоний балха тIара цхьадола хIамаш шийна харцахьа хеташ хилар а: цунна хетачох, уж дIакараяла еза прокате долча фильмай репертуара тIахьожам лоаттабергболча культура министерствага.

Трибуне я халкъа депутат **Г. Б. Эльмурзаева.** Ший дерригa къамаьл телевидене студе балха хетадир цо. Цунна хетачох, укх тIеххьарча хана цун ерригa передачаш алхха информационни хьисап долаш я. Телезрителашта гац дика сакъердаме программаш, передачаш кIезига я исторически темаех. Экрана тIара дIаяьннай «Угол зрения», «Импульс» яха дика рубрикаш. Нохчий меттала мультипликационни фильмаш хьувкха хьежабар, хIанз уж соцадаьд сендухьа даа ца ховш. Гуш яц нохчийн гIалгIайн метташ хьехара хетаяь передачаш а. КIезига я республика йоазонхой, художникий, актерий балхах йола сюжеташ. Болх дика бу, аьнна хет Г. Б. Эльмурзаевана, гIалгIай редакце, къаьстта езаеннай зрителашта бераш та еш йола передачаш.

Республика культурни вахарера йоккха событи — М. Мамакаева юбилей Союзий ЦIен Колонни зале езъяр — хьокха йоаггIача тайпара хьахьекхаяц цу доккхача хIамах лаьца яьккха видеоролик. Ахча а таронаш а лаха йиш яр, аьнна хет Г. Б. Эльмурзаевана, цу хьакъехьа тIехьа тIакхувча тIехьенашта дагавалла совгIат хургдолаш фильм даккхара.

Республика социально-экономически дегIаярах Министрий Совето баь хоам бувцалга чакх а доаккхаш, Д. Г. Завгаева белгалдаьккхар, дукха ха боацаш вIашагIъеллача правительства кхоачашде кхийнараш кIезига хIамаш дац программа тIа лаьрхIа хиннарех. Керттерча даькъе цо ший гIулакхаш тIадерзадаь хинна керттера хIамаш — юртбоахама производства эффективность лакхъяр, здравоохранени дегIайоалаяр, чуIе цIенош дукхагIа хьалдар, кхыдола социальни дешаш. Халкъа боахама доакъой балха керда формаши методаши лохаш я, рынка хьалашка, кадраш Iомаергйола дешар вIаштIехьдоаккхаш да.

ХIаьта а, республика правительства балхо хIанз укх сахьате Лакхехьарча Совета кхоачамбац. Белгалъяь планаш кхоачашъяра шийна хьалхашка латта декхараш чакхдахара хьалхара ший бехктокхам лакхбалар теркал а деш, белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева, инициатива, хьинар дукхагIа хила деза правительства республика вахарера дукха дешаш къоастадара.

Эггара хьалхарча аргIанна сенна тIадахийтанза даргдац низаш? Республике мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьтта доахеи промышленность дIахо дегIайоалаяра дешах депутаташта хетараш бе-бе дале а, ховш да цаI: цу производствай рентабельность, царна модернизаци ярцеи уж кердаяхарцеи, лакхъянза ярг ца хилар.

Правительства къаьстта уйла тIаяхийта еза баха нах, эггара хьалха, Iаламгахьара хатараш хиннараш, таронаш кIезига яраш социально Iалашбара проблемашта. Уж дешаш даим шоай теркаме лоаттаде деза иштта Лакхехьарча Совета массазарча депутатски комиссеша а.

Министрий Совето баь хоам бийца а баьккха, Лакхехьарча Совето соцам тIайийцар цу дешах лаьца.

ДIахорча аргIанна — Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета Президиума указаша чIоагIдир. Цу дешах лаьца доклад йир Нохч-ГIалгIай Республика Министрий Совета председатела **С. М. Бекова.** Республика Лакхехьарча Совета Президиума указаш чIоагIдир Лакхехьарча Совето Нохч-ГIалгIай Республика пачхаьалкхен комитеташ вIашагIйоххкара хьакъехьа: профессионально-технически образоване, лаьттан реформа, пачхаьалкхен имуществаи приватизацеи управлене, антимонопольни политикаи керда экономически структураш хьаллацараи яраш. Иштта чIоагIдир цу комитетий председателаш хьожабарах дола указаш а йоагI-йоагIараштa: Г. Б. Эльмурзаева, Б. Б. Богатырев, У. А. Арсанукаев, Х. Х. Дениев.

Лакхехьарча Совето чIоагIдир У. А. Алсултанов Нохч-ГIалгIай Республика чурча гIулакхий министралла, И. В. Кочубей — Нохч-ГIалгIай Республика пачхаьалкхен кхерамзлен комитета председателалла хьожабарах дола указаш.

Иштта хьежар Лакхехьарча Совета Конституционни комиссех долча дешага а. Комиссе председатела заместителалла хержар Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета Председатела хьалхара заместитель А. Н. Петренко, комиссена юкъебахийтар В. П. Акулов, П. Н. Громов, С. З. Мусостов, Ю. Д. Усамов.

Депутаташа массе оагIорахьара йийцар къамий политиканеи къамашта юкъерча отношенештеи йолча массазарча комиссе председатела А. М. Бугаева кердача Союзни договора хетаяь доклад. Ше яхар дог тешадеш дола бахьанаш а доалдаь, докладчика ший соцам бир кердача Союзни договора проект бIарчча хьанийцача дукххача къамех латтача вай мехка халкъа хьашташта, хIаьта белггала аьлча, Нохч-ГIалгIай Республика хьашташта махеттара хиларах. Керттера декхар сенах латт аьлча, из латт, Союзеи республикайи полномочеш къоастаяра хьакъехьа барта дахарах.

Депутаташта могадир бIарчча хьанийцача кердача Союзни договора проект могаеш бола соцам тIаэцалга. Цхьабакъда, парламентареш сихлацар из могаяра «тIехьа» голосовани яра. Царех цхьабараш шеко йолаш бар: цу тайпара решени сов хьалха хургйий-хьогI? аьнна хеташ. А. И. Алмазова, В. Т. Сагаева йоахар, кердача Союзни договора проект кхы тIа а нийсъе езаш я, цун цхьайола положенеш хIанзарча хьалаша дIадехарашта махеттара яц. Депутата Л.-А. И. Хациева, из позици иштта хьал а лаьца, укх тайпара дош оттадир: дий хьона, укх шера 17 марта хила езаш йола референдум хилалехьа республика Лакхехьарча Совето цхьаккха тайпа решени вIалла тIаэца а ягIац кердача Союзни договора проектах лаьца. А, аьнна дий, йоахар, «лакхерчарна» хетар халкъа качдолла гIерталга лоархIаргда цунах.

Цхьабакъда, А. М. Бугаева яьхачох, сессена хьалхашка латта а латтац дош: Союзни договора проекта хьакъехьа хьадда решени тIаэцаргья е эцаргьяц. Деш дола къамаьл цу документах шийна хетар хьадда Лакхехьарча Совето хьаалара хьакъехьа мара дац. Иштта из да а дир.

Заседани чакхйоалаш къамаьлаш даьча халкъа депутаташа С.-Х. Нунуева, В. И. Филькина, Ш. Газабаева шоай коллегай уйла къаьстта тIаерзайир таханарча вахара лоархIамегIарча дешашта. Масала, В. И. Филькина аьлар, дукхача хьале депутата атта хилац ший декхараш кхоачашде. Цхьайолча ведомствай кулгалхошта, цхьаццаболча чиновникашта дика хов посетителашта юстара бовла, царех цхьабарашта тIакхача хала да кхыметмел халкъа депутаташта а.

Сессе балхах ший тайпара соцам бир Ш. Газабаева, дIахо а цхьан бартаца, бехктокхамца, сабарца, вIаши дика уйла хиларца болх бара депутаташ тIа а хьийха.

Цу тIехь ший болх чакхбаьккхар Нохч-ГIалгIай Республика Лакхехьарча Совета аргIан йоацача пхелагIча сессе.

Башха-дика производственни толамаш доахаш чакхдаьккхар дIадаха шу «Автовазтехобслуживание» яхача Нохч-ГIалгIай республикански промышленно-торгови фирма болхлоша. Цудухьа Грозненча Ленински районерча торговле предприятешта юкъе яьржача яхье 1990 шера баьча балха итогех царна елар карара кара тела ЦIе байракх. Шоаш даьккха из деза совгIат карара ца далийтара хьинаре къахьегаш дIадоладаьд цар ер керда шу а. ХIара доагIача дийнахьа ремонт яь, укхазара арайоал бахача наьха доалахьара «Жигули» яха итташ машинаш, капитальни ремонт яь тоаьраш а задане дикка дукхагIа хул. Цудухьа дIабахача январь бетта наьха заказех планал тIехдаь ремонтни балхаш 350 эзар сома маьха хилар.

Шин-шегIа хьахиннадац уж къахьегама толамаш. Уж хьакхолларaш ба шоай хьинар кхо ца деш къахьегаш бола бIаьш ремонтникаш, итташ бригадаш, участкаш. Царех цаI я мастер Мовсаров Ахьъяд керте латтача малярни участка коллектив. Цо цхьаккха бутт дIабахийтац дерригача хьокхамий задани тIеххоачаш ца еш. Овсаре къахьегарал совгIа цар даь малярни балхаш заказчикаша цхьаккха тайпа гIалат даккха йишйоацаш дикен тIехдикен мара хилац. Цу участке къаьстта дика болх барца белгалбаьнна ба маляраш-подготовителаш Д. Умаханова, С. Хамбулатова, Л. Натаева, Т. Курбанова, Р. Куснева, кхыбараш. Шоай балха тIа вIалла брак а ца нийсйолийташ, хIара сменагIа нормаш юкъера лаьрхIача 110 процент кхоачашъю цар.

Фирме эггара бехктокхамегIарчарех я кузоваш вIашагIйоахаши вIашагIъекхаши йола участок. Из болх Iалаьмате дика кара а берзабаь, хьинаре къахьегаши хаддаза яхье хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба электрик Козинко Александри слесарь-сборщик Ильясов Мувсаи. Цар гIулакх а даь, укхазара дIаболхача заказчикех нагахьа саг дIаводац дег тIара доагIача дIайхача дешаша царна баркал ца оалаш. Цунах эггара дезагIдола совгIат лоархI цар.

СУРТАШ ТIА: 1. маляраш-подготовителаш Д. Умаханова, С. Хамбулатова, Л. Натаева, Т. Курбанова, Р. Куснева; 2. Электрик А. Козинко, слесарь-сборщик М. Ильясов.

Н. Кобиашвиле сурт.

В. И. Ленина Центральни Музея Самарски филиале хьайийллай 1905-1907 шера Россе арадийннача литература изданей выставка. Уж изданеш хиннай областной Іилман библиотека нагтахьа тара доаца книжкаш лоаттадеча фонда отделе. Экспонаташ Россе хьалхарча революце драматический, трагический событееx дийца Іац. Цо гойт дерригача политический низий хьинаре балхаш, книжкашта зарба тохара, авторий а книжкай шоай а истори довзийт. Сакъердаме а уйла тІаозаш а я цу шерашка йолаш хинна партей—социал-демократий, кадетий анархистий—программаш. йовзийташ йола раздел. Пачхаьа охранкас арахеца а дешийта а могадеш ца хиначa литература каталогаш йовзаро доккха новкъостал даьд выставка вІаштІехьъяьккхараштa цу шерашка а нагахьа мара ца нийслуш хинна изданеш, — Л. Н. Толстой, В. Г. Короленко, кхыча йоазонхой произведенеш вІашагІтоха. Иштта выставке хьоаттадаь да ахархой дешах дола книжкаш, брошюраш, листовкаш, плакаташ.

Выставка вІаштІехьйоаккхача хьинаре дакъа лаьцар музея филиала болхлоша, «Демократическая Россия» яхача болама викалаша.

СУРТА ТІА: Россе Демократически парте Самарски отделене координационни совета сопредседатель, В. И. Ленина цІерагІча областной Іилман библиотека керттера библиотекарь Завальный Александри В. И. Ленина Центральни музея лектор Сенькина Алевтинен выставка экспонаташ йолча.

Н. НИКИТИНА сурт. ТАСС фотохроника.

Керда клиенташ корабоагІа

«СПОРТЛОТОХ» ЛОВЗАР

1990 шера 20 шу дизад Ерригсоюзни спортивно-таьрахьий лотерея арахеца доладаь. Цунца дувзаденна Къулбаседа - Кавказски зоне гІолла цхьайола итогаш е, спортивни лотереях ловзалга дезараштa 1991 шера 1 январе денз юкъедоаладаьча кердача хІамаех дувцa безам бар са.

Укх тайпара я 1990 шера кхаж бена яьха безача маьха хІамаши дукха ахчаши вІаши нийсъещ йола таблица.

Республикаш	С/лото	С/прогноз	Спринт	Деррига а
ЧИР	39	6	27	72
КъсХІАССР	16	10	14	40
ЧБАССР	11	4	17	32
ДАССР	9	9	19	37
Деррига а зоне гІолла	75	29	77	181

Таблица тІара магарра безача маьхах хІамаши доккхагІдола ахчаши кхаьчад Нохч-ГІалгІайчене ловзаш бараштa. Из-м кхетадеш а да, билеташ дукхагІа дІаийцача, кхаж а дукхагІа боагІа. ДІадахача шера республике лотерейни билеташ дохкаш мел хиннача моттигашкара лотерейй уж деррига тайпаш бахача нахага дехкад 4 миллиони 905 эзари 300 сома маьха. Уж хул ерригача Къулбаседа - Кавказски зоне дехкарех 36 процент совгІа. Безача маьха йолча хІамаштен дукккхача ахчанней даьккача кхажамашта юкъе — «Волга» ГАЗ-2410 яха 7 автомашин, «Жигули» — 21-05 яха 21 автомашин, «Запорожец» ЗАЗ-966М яха 16 автомобиль.

«Спортлотой» Спортпрогнози» лотереяшкара 20 сага бокъо яьннай ГАЗ-2410 «Волгей» ВАЗ-2109 «Жигулии» яха автомашинаш аргІагІа йоацаш эца.

Цу тайппара спортивни лотереях лайза автомашинаш яьха 61 саг ва, вешта аьлча 1989 шерарчул дикка дукхагІа.

5000 сом долаш ахчаш даьхад 16 саго, 1000 а кхы дукхагІа а сом долаш — 120 саго.

Спортивни лотерея ловзар дукхадезарашта хайча дика хетаргда «Союзспортлото» яхача объединене, СССР финансай Министерствацей Госкомспортацей дагаьнначул тІехьагІа, 1991 шера 1 январе денз мехка ерригача территоре тІа юкъейоалаяь керда Условеш. Кхоъ а ялх а вариант йолаш керда маьхаш оттадаьд 45-нех 6 яхачен «Спортпрогноз» яхачей лотерейни билеташта, хІаьта цу цхьан ханна дукхагІа оттадаьд кхаж боагІа ахча а. Масала, 45-нех 6 а «Спортпрогноз» а яхача лотереех спорта ялх тайпа а спортивни командаш кхойттазза вІашагІкхетарах е цхьацца волаш кІалтохаргах латарах хьахиннараш хайначарна кхаж барах дала оттадаь ахча боарам боацаш да. 36-нех 5 яхача лотерее кердадар: нагахьа санна хьалхагІа цхьан вариантах боагІаш хинна эггара боккхагІбола кхаж 10000 сома хиннабале, 1991 шера денз 20000 сома ба, хІаьта итт тираж йола билеташ а яйца, цхьан тиражах кхаж беча, цхьана лаьрхІача доаккха ахча 200000 сомага кхоачаш хила йиш я.

1990 шера 23-ча тираже лайзача город Прохладнерча «Кубань» яхача тресте электромонтажникалла болх беш волча Есенников Юре 100000 сома кхаж а бенаб, аргІагІа йоацаш «Волга»—ГАЗ-2410 яха автомашин эца бокъо а яьннай. «Спортлото» ткъаь шера историчохь мехка эггара боккхагІа бенача кхажех цаІ ба из.

45-нех 6 яхача лотерее керда да йиъ знаках эггара кІезигагІа кхаж беча луш дола 50 сом.

ШоллагІчен кхоалагІчен кварталашка вай зоне бахача нахага дохкаргда кхаж ца боагІаш доаца «Спринт» лотерея билеташ, цхьан билета мах 5 сом а долаш.

Цу серех вай зоне ловзаергья: «Волга» — 2410 яха 2 автомашин, «Жигули» — ВАЗ-2102 яха 2 автомашин, «Запорожец» — ЗАЗ-968М яха 2 автомашин. ХІаьта иштта 2 миллиони 416 эзари 174 сом ахча, цу даькъе: 6 кхаж 25000 сом долаш, 8 кхаж 10000 сом долаш, 18 кхаж 500 сом, 10040 кхаж—25, 90000 кхаж 5 сом долаш, 445257 кхаж 2 соми 454660 кхаж 1 соми долаш.

Спортивни ловзара кердача Условеех дола хІамаш мадарра ха йиш я «Спортлото» спецкиоскашка.

В. ВЕТРЯК, «Спортлото» СКЗП вокхагІавола инструктор.

КЪАХЕТАМ, ЭХЬ-ЮХЬ МИЧАД?

Байнаха даим чІоагІа лоархІаш хиннад къахетаме, эхь-юхь, яхь йолаш, гІулакхаца хилар. Уж оамалаш шийх йоахкаш вар массаза а сийдолаш хиннав. Цхьабакъда, халахете а, тахан вайна юкъе нийслу уж гІулакхаш тесса дита, мичча бесса ваьха а ше ваьхача, вахаре ший аьттув баьлча дукха сагота боацаш бола нах. Уж санна бараша доа ду шоай цІен, тайпан сий. БІарччача къаманна а доккха айп доал царех.

Дезала тІера да дІавахар е да дезало араваккхар, сагІа дехар, кхалсаг харцахьа лелар, ший бераш а дита кхалсаг маьре яхар, бусалба дино а дала а могийташ доаца кхыдола йирча гІулакхаш леладераш, цІен, тайпан, гаргарча наьха сий доадеш хиларах тарра, хана йІоахалла из во цІи тІера дІа ца йоалаш бувц уж наха.

Цхьабакъда, нагтахьа мара уж ца нийслуш хиларах, цец-амагІ а бувлаш, дийцад уж хьалха дІаяхача хана. ХІаьта хІанз, халахете а, каст-каста вайнаха юкъе нийслуш да уж.

ИИШИ ДОХАДАЬ ДОГ

Дукха ха йоаццаш со хилар инвалидаштен къоанощтен долча Грозненски цІагІа-интернате. ГІанахьа а тІехьа вІалла сона дага ца хинна, вайнаха юкъе уж санна дола гІулакхаш нийсденнад аьлча, чІоагІа тамаш ергйола хІамаш дайзар сона цига. ЦІен-интерната коа дІачувоаллашехьа а, сона духьалхийттар Абумуслимова Толика. Моаршал хаьттачул тІехьагІа, цо сога аьлар:

— Хьанна тІехьа венав хьо?

— ХІана яхар Іа? — хаьттар аз цунга.

— Хьо тІехьавеначунга кхаъ баккха, цун дог гІоздаккха йоаллар со, иpаз долаш ва-кх из моллагІа вале а, аьнна хеташ.

— Со шо дерригаш долча венав, — аьнна, аз шийна жоп делча, бІаргашка хий а кхехка, тха массане а хьаьша ва-кх хьо тІаккха, аьлар Толикас.

Берашха кхийна хоза йоІ укхаза кхачар мишта нийсденнад хара гІоне, массехк хаттар дир аз Толикага. Даьнаьна юхь-сибат шийна довзаш ца хиларах, ше зІамига йолча хана нанас Тумишас, берий цІагІа дІа а енна, цкъа мукъагІа 21 шера шийна гуча ца йоалаш из Іеш хиларах, сиха а чІехкаш, къургаш а деш, дувц Толикас.

— Ког тІалайза, аьча, лаьттацара хьалкъаста низ боацаш уллача зизанна тара хет сона сай вахар, — яхаш, дувц цо.

Ше хІама хьадергхинначул тІехьагІа, хІанз Іеш а яхаш а йолча инвалидийи къоанойи цІагІа кхаьчар Толика. Шийга деча хаттараштa телача жопага диллача, ше Іеча моттиге цо деча гІулакхага хьежача, хьаькъала ийша я ала йиш йолаш яц из.

Иштта йола ший йоІ дІа а кхесса, Шаьла районе Майра-Тупе маьре а яха яхача цун наьна Тумишай дог ма чІоагІа хила деза, цкъа мукъагІа ший йоІа, ше баь бохам байбеш, из хьаста гуча ца йоалаш 21 шера сатийна Іеш. Цкъа санна дукхаза каьхаташ а кхахьийтад цунга. Цхьабакъда, денна хІама санна йиц а яь, тесса йитай цо ший йоІ. Тумиша, хьога кхайк со: хьона йоІ йицъенналe а, хьо цунна йицлац. Цхьан минота а хьо йиц ца луш, Толикас еш йола гІайгІа, цо озаш бола бала, гІанахьа а тІехьа хьо духьал а ухаш, из метта юкъе урахувшаш хилар ховш яц хьо, Тумиша?

КХЕЛО АЬЧА ВАХАР

Кхело аьча вахар долаш духхьал из цаІ хинна Іац укхаза. ДегІ-кеп, хоза сибат долаш я Ужахова Марет. Хьаькъала кІезиг-дукха ийша я аьнна, гІона йолча школе дешаш хиннай из, тІаккха Троицкерча интернате дийшад, тІеххьара а из кхаьчай хІанз ше йолча цІагІа - интернате. Цун да Салаудин кхелха, вайна юкъе воацаш ва, нана БархановевгІарга маьре а яха, ший йоІ йицъенна яхаш я. Кхыча бесса ала йиш яц цунах, хІана аьлча, хоза кхийна Марет тесса йитай, цох бІарг тоха ца йоагІаш, сатийна Іеш я из. Вежарий Амири Батыри, истий а кхийла, МагІалбике шоай дезалашца бахаш ба, иштта Іеш я цун даьйиша а. Царех цхьаккха саг тІехьавоагІаш, гучавоалаш вац шоай йоІ йишийна. Цар кхетадац сагот дешаш латта Марета дог. Чолакхбарий - къоаной цІен-интерната директор Хацаева Тамара Шамсудиновна балха хьаяле дукха хьалхагІа, цун кабинета наІарга а яхе, гІайгІане латташ каст-каста го йиш я из. Ший гаргара нах ца гуш дукха ха яьккхача хул Марет иштта. Дуачун чам байна, бІаргех Іаухаш хи тІадамаш долаш, бос баха хул из цу хана. Цунах къахийте, лала новкъост а ваьккхе, ший гаргарча наха гучаялийта йохийт из Тамара Шамсудиновнас. Дукха ха йоаццаш цхьан-шин кІирагІа даьйиша йолча а хинна, юха ше Іеча фусаме цІаера Марет. Из царех дІахьерче а, цун бала болчарех тара бац цун гаргара нах, вІалла из дага ца йохаш йола нана хІаьта а вета а.

ЦІен-интерната художественни самодеятельносте хьинаре дакъа лоац Марета. Хоза илли оал, дика халха йоал, шийца Іеш болча нахаца чІоагІа товши Іимерзен я из. Чолакх бараштa, къоанощта эшачунга хьожаш, царна эшаш дола гІулакх де кийча я из массаза а. Цудухьа цар массане а боча хеташ, хьоасташ мара цІи яккхац цун. Иштта йола ший йоІ йицъеннача цун нанас дуар фу дуне да ихетаде хала да, шоай истий дог кхардаргдолаш вежараша хІана яьккхай шоай нанас яь йиша иштта хийра. Из санна шоаш бисача фу хургдац-хьогІ тхох, аьнна, уж шоайла дагабаьлча, цар дІакхоссаргъяцар шоай йоІ-йиша, аьнна хет сона. Из да а да иштта.

ДАЬ ХЬАМ БАЛБА ДЕЗАЛА

Цхьан хана юртарча наха цхьан къоаначунга хаьттад йоах: «Берригача мехка ма чІоагІа сийдаьлар хьа, мишта нийсделар из гІулакх?» — аьнна.

Шийга даьча хаттара къоаночо укх тайпара жоп деннад:

— Эггара хьалха сай сесаго лаьрхІар со, тІаккха дезало лаьрхІар, цул тІехьагІа лоалахоша, тайпан наха, юрта бахараша, тІаккха берригача мехко а лархІа волавелар со.

Гаьннара хьадоагІаш а доккха маІан долаш а дешаш да уж. ЦІендаь сий далар а цун сий довр а, ший цІагІара, дІадолалу яхалга да из.

ХІаьта даь - наьна юхь йоагаеш, царца къахетаме боаца, охца бола, цар дог дохадеш бола дезал, тахан дунен чу наха юкъе ийрча баларал совгІа, кхоана догагІаргдолча къематденга дог доахалга йолаш бац. Иштта ба ца аьлча, фу аргда Назрановски районе Яндаре ваьхача, хІанз инвалидийи къоанойи цІагІа-интернате кхаьча Іеш волча Зязиков Ювсапа Махьмада дезалах?

Сталински репрессех вайнах мехках баьхача цу халача хана, кер бизэал цкъа мукъагІа я хІама хургйийхьогІ яхаш, нах моцалла бовча шерашка, меца бисар, шелбалар кхераш, дукха хало ловш, Іазап озаш нйс дезалхо, пхи воІи йиъ йоІи, хьалкхедир Махьмада. Цхьабакъда, кхийна-нийсбенна уж дІаэттачул тІехьагІа, массаза санна цІенна пайда тІаба низ боацаш из висача, наха юкъе шоай да ийрча воаккхаш, цун юхь йоагаеш араваьккха дІакхессар из дезало. Цхьабакъда, эггара хьалха бехке лархІа езаш я, нйс дезалхо Махьмада ваь, уж хьалкхебалца цунца дуккхача шерашка цунца яьха сесаг Нурмахамедова Фариза. Тахан къавенна из кІалвисача хана, ший мар цо а шоай да дезало а дІакхесса, къематди хІана дехкад цар? ХІана нийсвалийтав из цар инвалидийи къоанойи цІагІа? Мичаб цар къахетам, эхь-юхь, яхь?

Бекхам боацаш цхьаккха хІама дисадац, оалаш да халкъа кица. Тахан шоай да дІакхессача дезало, кхоана ше дІакхоссаргйий мича хов Фаризайна. Шоай дезал хьалкхийча, цар шоашта фу духьалдоаккхаргда мича хов Махьмада къонгаштен мехкараштен.

Цхьабакъда, тахан шоай даь цар дохадаь дог цхьаннахьа гІолла царна духьалдаогхиларах теша мегаргва. Махьмад хІанз ше Іеча цІагІа-интернате, ламаз-марха а долаш Іеш ва. Ше кхелхача ший йоанхо яйтара, цига вахте балха а этта, ахча доаккхаш ва. Массаза а уйлангa ваха хул Махьмад. Цунах тамашъелга дац. Тахан цунна тІакхаьчар йоккха хало я, дІаяхача хана гІалгІашта юкъе нагахьа ца нийслуш хинна гІулакх да из. Къахетам, эхь-юхь, эзделгІулакх, яхь дІаяьлча, бусалба дин чу ца хилча, даьлах кхераш ца хилча, оакхарий да ца аьлча, царех ала хІама дац са. Иштта ала доагІа-кх Махьмада дезалах а.

НАЬНА ДОГ БЕРАШЦА ДА

Гаргарча наха тийшаболх баь, боацача маьхах укхангара Іехаяь, цІенош ийца, из цу чура араяьккха, хІанз инвалидийи къоанойи цІагІа-интернате Іеш я «Комсомольский» яхача совхозе яьха Сайдаралиева Аманта Саламхановна. Сага баь тийшаболх, из баьчарех ца бахача Іе йиш яц гайна-ганза оалаш да. ХІанз ше Іеча ах алапех дворникалла болх а беш, ше елча дІайолла ахча кийчдеш, ламаз-марха долаш Іеш я Аманта. Ший тІехье я е яц, аьнна цхьаккха дош ала тугаш яц из царех. Цар сий довра кхера хургъя Аманта. Цунах тамашъелга дац: наьна дог массаза а берашца да.

ВО СИСКАЛ Я ЦАР ЮАР

Шелковской районерча Червленная яхача станице машиннаькъа тІа болх беш йолча хана, паралич а хинна, цамогаш йолаш кхаьчар Хамсуева Нахат цІагІа-интернате. Кхо шу дизад палате а коридора чу а гІолла мара из дІа-хьа йолалуш йоацаш, кІалийса укхаза улла. 22 шерагара 26 шерага кхачалца ха йолаш Билан, Беслан, Алхан яхаш цІераш йола кхо воІ ва цун. Шоай нана инвалидийи къоанойи цІагІа-интернате кхаьчача гІоне, цкъа гучаваьннавац цунна царех цхьаккха. Царна бицбенначоа тара ба, бийсан юкъе ура а гІетташ, ший наб-са доадеш нанас хьекха накха, буабаь кхача, уж меца бисар кхераш нанас йийтта йорт, тІаьдача бадар кхераш цо ший дна са. Уж деррига гІулакхаш дицденнад къонгашта, из иштта децаре цкъа мукъагІа шоай нанна тІехьабаьхка, цунна гучабаьнна, шоай наьна дог хьоастаргдар цар. Иштта мара яхь йоацаш цар дуа дуне, юа сискал во я ца аьлча, кхы ала хІама дац царех. Шоаш хала хьалкхедаьча наьна хьам балба царна ца аьлча, кхы ала хІама дац са царех.

Вайнаха юкъе лакхе вай дийцараш санна гІулакхаш нийслургда аьлча, атта саг тешаргвацар хьалха дІаяхача хана. ХІана бийрзаб нах сов чІоагІа къиза, хІана баьннаб уж хийра, мичад цар эхь-юхь, къахетам. Даьлах, даьла аьлчах, шоай устазах уж тешаш бале, бусалба дин чу уж бале, вІалла карагІдала йиш йоаца тамашийна гІулакхаш мадий царна карагІдаьннараш. МоллагІчо ший, цІен, тайпан, гаргарча наьха сий а доадеш, дуа дуне во дуне да. Нахаца къамаьл хилара, царна юкъе Іоховшара аьшка юхьмараш хила еза лакхе вай ийрча бийцараш санна болча наьха. Хана йІоахалла цкъа-м духьалдаргда царна цар дохадаь деташ.

ЦХЬА ДЕЗАЛ САННА БАХ УЖ

Иштта хало тІакхаьча, хьаькъала кІезиг-дукха эшабенна бола, къоаной е чолакх бараш, дас-нанас, вежараша - йижараша шоай боацаш санна бицбаь битача, цар йоакхо ю даьхено. Уж тІанийца, царна дега йІовхал телаш бараш а корабаьб царна инвалидийи къоанойи цІагІа - интернате. Дийнахьи буси пхезза кхача лу царна. Башха-дика библиотека я хадданза болх беш. Цига массаза а да деша керда газеташ, журналаш. Иштта укхаза йолаш я шашкаш, шахматаш, биллиард. Каст-каста цІагІа-интернате болчарна концерташ тел филармоне артисташа, Нецветаев Петр Андреевич керте латтача иллей киназа ансамбло. Къахьега безам бараштa болх бе моттиг а я укхаза. Госбанкана ахча чудехкара дола кулекаш ду укхаза, керда нарсаши помидораши хьалкхееш ши теплица я, сомнйи баьцадаарийи бешамаш я. Цу моттигашка санинструктор керте а латташ, шин сахьата болх бе йиш я укхазарча наьха. Лоацца аьлча, цар сагот ца далийтара, самукъа даккхара мел эша хьалаш долаш да цІагІа-интернате. ХІаьта царех бизза пайда а эцаш, шоаш болча кхаьчача наьха Іалаьмате чІоагІа йоакхо ю цун болхлоша, лораша. Лоацца аьлча, шоаш болча мел кхаьчарий гаргара нах а дезал а хинна дІаэттаб уж. Даьлагахьара боккха маьли нахагахьара доккха баркали да цар доаккхаш дар.

Б. КОСТОЕВ.

АУШЕВ Махьмада Мустафа

Ший 53-ча шера цІаьхха кхелхав Нохч-ГІалгІай Республика Гостелерадио председатела заместитель Аушев Махьмада Мустафа. Вахарера дІавахав талант йола журналист, республикански радиовещане белгалваьнна организатор, принципиальни коммунист - кулгалхо, боарам боацаш камаьрша, дика дог дола, бакъахьара саг. Хала да, йоккха гІайгІа я из дІавалар из саг дика вовзаш, цунна уллув болх беш мел хиннараштa.

М. М. Аушев ваьв Наьсарен районерча СурхотІа мугІарерча ахархой дезале. Ший моттиг кораяьй цунна журналистикера: цу бакъахьарчец наха эшачеи балха дІаденнад цо ший къахьегама вахарах 30 шу гаргга. Баркал оалаши дегашта вевзаши дагавох из МГУ журналистика факультет чакхъяьккхачул тІехьагІа телестуде редакторалла М. М. Аушев болх бе волавеннача республикански телевиденерча болхлошта. ДагавоагІа из письмой, идеологически, цул тІехьагІа партийни вахара отдела кулгалдеш из хиннача «Сердало» газета редакце коллективе а.

1973 шера денз Махьмада Мустафа — Нохч-ГІалгІай телевиденей радиовещаней Пачхаьалкхен комитета керттера редактор, хІаьта 1976 шера денз — председатела заместитель. Республикански радиона керте латташ М. М. Аушева даьккха деррига 15 шу — уж тха радиожурналистика айлуши чІоагІлуши, из кердача идеяшцеи кхолламашцеи йІаьхий еш даьха беркате шераш дар.

ДоттагІчох дола дош

Вай мехка а республика а вахарера событеш журналисташка даим нийсеи йолчча тайпареи ювцийта гІертар М. М. Аушев, къахьегача сага, интернационализман халкъий доттагІален хьаштий гадахара тІаерзайора цар уйла. Махьмада Мустафас цу тайпарча интернационализма масал гойтар ший дерригача вахарца: къайлагІа хІама доацаши цІена дог-уйла долаши вар из массе тайпарча къамех болча нахаца нийсвеннача хана.

Ишта хеташ дагавоалларгва тхона из даим.

Махьмада Мустафас дакъа лаьцад Іилма дегІадоаладеча а: исторически Іилмай кандидат вар из. Ха корайоагІар цунна боккха общественни болх бара а.

Нов . М. М. Аушев кхозза КПСС г. Грозне городской комитета членалла хержа хиннав, единн политдейош долча хана къахьегама коллективашка выступленеш яьй цо. «Нохч-ГІалгІачен культура заслуженни болхло» яха сийдола цІи еннай цунна, цун да правительственни совгІаташ а.

Дог лозадеш, къахьа да из долла хІама дІаяхача ханаца лархІа дезаш хилар дагадехача. Башха дика доттагІа, коллега дагавехача, боарам боацаш цІена цун уйла, цун камаьрша, цхьабакъда, йоккхача доакъазалагІа, могаш доацаш хинна, цІаьхха сеца цун дог хІанз доацаш хилар дагадехача.

Дукха новкъостий.

Хьамсара новкъостий!

КПСС Нохч - ГІалгІай рескома общественно - политически центре (ЦІеча фронтовиккий улица, 12) гражданаш тІанйибергба:

15 феврале 15 сахьат даьлча Нохч-ГІалгІай Республика халкъа депутата Черный Юрий Алексеевича — РСФСР халкъа депутата Р. И. Хасбулатова гІончас;

16 феврале 10 даьлча денз 12 сахьат даллаца Мовтаев Султан Махмудовича — Нохч-ГІалгІай Республика халкъа образоване министра.

СССР а РСФСР а пенсеех долча законий хьакъехьа гражданаш духтІабоахаш къамаьлаш хургда 15 феврале 17 сахьат даьлча денз 19 сахьат даллалца Лукьянова Татьяна Михайловнай — Нохч - ГІалгІай Республика социальни Іалашо яра министра заместитела.

КПСС Нохч - ГІалгІай рескома общественно-политически центр.

Редактор С. И. ЧАХКИЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 ФЕВРАЛЬ,

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — «Іуйре».
9.00 — МВД сводкаех.
9.15 — Берий сахьат (английски меттала урокаца).
10.15 — «Фиолетовые соблазны». 2-гІа сери (КНР).
11.00 — ДІалокх Т. Вольская (домбра).
11.10 — А. С. Пушкин. «Повести Белкина». «Гробовщик», телеспектакль.
12.00 — ТСН.
12.15 — СССР Пачхаьалкхен Академически Доккхача театра солистий Е. Образцовай, М. Касрашвили, В. Богачевай концерт.
15.00 — ТСН.
15.15 — «Ставка больше, чем жизнь», 4-гІа сери. «Кафе «Роза».
16.30 — Телевизионни художественни фильм. Насти человека». «Орешек».
17.10 — «Я вам спою». А. Колосова иллеш.
17.35 — Бераштa-фильм. «Топинамбуры» 1-ра сери.
18.40 — «16 шу даьннеи бокхагІеи».
19.25 — Телевизионни документальни фильма премьера «Виды Пекина».
20.10 — «Фиолетовые соблазны». 3-гІа сери (КНР).
21.00 — Ха.
21.45 — МВД сводкаех.
22.00 — Телевизионни художественни фильма премьера «Ли мадчжао». 2-гІа сери.
23.15 — Телевизионни документальни фильма премьера. «Азиатски ловзараш хьаделл».
00.35 — ТСН.
00.55 — «Противостояние». Пхи сери йола фильм. 2-гІа сери. 2-гІа дакъа.
01.55 — «Шо хьех С. Ротару».

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Анри де Сен-Симон». Научно-популярни фильм.
8.35—9.35 — Литература, 8 класс. Л. Н. Толстой. «После бала».
9.05 — Испански мотт. 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. 2-гІа шу.
10.35 — 11.35 — Литература, 10 класс. Ф. М. Достоевский. «Преступление и наказание».
11.05 — «Экрана тІа 0-1 служба».
12.05 — Документальни фильма премьера. «Бабушкина квартира».
12.25 — Лыжный спорт. Дунен чемпионат. Эстафета 4 по 5 км. Кхалнах.
13.45 — Ритмически гимнастика.
14.15 — Документальни экран России. «Зову всех любящих правду» передаче даиъа лоацаш ба Д. Лульковн Ю. Кулагини.
16.55 — Передачай программа.
17.00 — Телефильм. «Посадил старик дерево».
17.20 — Нравственностах дола къамаьл.
17.50 — Киножурнал.
18.00 Паровозом хорошо. Пароходом хорошо. Самолетом лучше?
19.00 — Музыкальни открыткаш.
19.10 — ИПП.
19.50 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! Мультик.
20.05 — Хоккей. СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига).
20.45 — ДІалокх В. И. Ленина цІерагІча МГПУ «Млада» яхача хора.
21.00 — Ха.
21.45 — РСФСР Верховни Совета сессе.
23.45 — «Джамайка». Телевизионни художественни фильм. 1-ра сери.

15 ФЕВРАЛЬ,

ПІАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — «Іуйре».
9.00 — Мультик.
9.30 — «...16 шу даьннеи бокхагІеи».
10.15 — «Фиолетовые соблазны». Телевизионни художественни фильм. 3-гІа сери.
11.05 — «Къаьнарча доттагІа». Л. Лещенко концерт.
12.00 — ТСН.
12.15 — «Открытие Азиатских игр». (КНР).
15.00 — ТСН.
15.15 — «Ставка больше, чем жизнь». Фильм — 5. «Большой провал».
16.10 — «Если вам за...».
16.55 — Кинофестиваль. «Приз зрительских симпатий». «Весело на душе». Документальни фильм.
17.25 — Бераштa-фильм. «Топинамбуры». 2-гІа сери.
18.30 — Вай беш.
19.00 — «Вид — программа».
19.15 — Мультипликационни фильма премьера. «Царь обезьян побеждает демонов». (КНР).
21.00 — Ха.
21.45 — ВИД программа. Перерыв йолча хана ТСН.
01.00 — «Противостояние». 3-гІа сери.
02.05 — «Египетские ночи». Фильм-балет.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Москва, я думал о тебе...». Документальни фильм.
8.35—9.35 — История. 8 класс. Русские летописи.
9.05 — Английски мотт. 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. 2-гІа шу.
10.35 — Вайна юхера дуне. 1 класс.
10.55 — ДІалокх «Рябинушка» яхача трио.
11.10 — Эрудиташта йола разминка.
11.55 — Лыжный спорт. Дунен чемпионат. Эстафета 4 по 10 км. МаІанах.
14.15 — «Наедине со словом». Фильм-концерт.
15.05 — Лыжный спорт. Дунен чемпионат. Италера передача.
16.45 — Передачай программа.
16.50 — «Гуччахь дийцача» Сунженски района социально-экономически проблемах (гІалгІай меттала).
17.50 — Музыкальни открыткаш.
18.00 — «Социальни хьашташ теркаме а эцаш» (нохчий меттала).
18.40 — Фильм-реклама.
18.45 — ИПП.
19.25 — «Не дать свече угаснуть».
20.25 — «Пандарга ладувгІий вай». ДІалокх Л. Усманова (нохчий меттала).
21.00 — Ха.
21.45 — РСФСР Верховни Совета сессе.
23.45 — «Джамайка». Художественни фильм. 2-гІа сери.

радио

14 ФЕВРАЛЬ,

ЕРА

7.30 — Корта бола къамаьл.
7.40 — Хоамаш.
7.50—8.00 — Ашараш. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30—9.00 — Концерт.
11.15 — Халкъа эхь — эздела хь лаьца (нохчий меттала).
11.30 — Эффективноста слагаемаш (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 — Болхлочоа хетар.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.31 — Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — 19.00 — Халкъа ашараш.

15 ФЕВРАЛЬ,

ПІАЬРАСКА

7.30 — Хьайбаш леладар: гІулакхаши йоакхонаши.
7.45—8.00 — Ферме цІеча уголоне (нохчий меттала).
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — ГІулакх мишта ду шоана?
8.45—9.00 — Іа — бехктокхаме ха (гІалгІай меттала).
11.15—12.00 — «Шоана, хьайбаш леладераш». Концерт.
17.15 — Передачай программа.
17.16 — «Ший болх безаш». Доярках лаьца очерк.
17.31 — Шура лаьгІ ца йолийташ (гІалгІай меттала).
17.46 — Хьайбаш леладераш — арендатораш.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — 19.00 — Шоана хьайбаш леладераш». Концерт дІахохьар.

Хоаттам

Тахан республике а Грозне а морхаш кІезига а йолаш, йоачан йоацаш, цхьаццанахьа дохк а доаллаш, наькъаш ша билла а долаш, бе-беча оагІорахьара секунда 0—5 метр сиха мух а болаш, фегара температура Іийрийна республике 15—20, Грозне — 16—18 градус, дийнахьа 7—12; 9—11 градус шелал а йолаш ха латта мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш кхоалленаш а йолаш, йоачан а йоацаш, бе-беча оагІорахьара секунда 3—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 11—16, деношка 3—8 градус шелал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанци.

Газета 1973 шера еннай «Знак Почета» яха орден

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-75-78; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-47-84, 22-90-66; культуры — 22-64-75; 22-54-04; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

«СВЕТ» Газета Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской Республики, Чечено-Ингушского рескома КПСС.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковска, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 306.